

PODPORA ZMĚNY BEHAVIORÁLNÍCH VZORCŮ GENERACE Z A NÁVRH INTERVENČÍ K PREVENCI PLÝTVÁNÍ POTRAVINAMI VČETNĚ HODNOCENÍ JEJICH IMPAKTU

JIŘÍ REMR
Duben 2026

ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA
Z KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU

INESAN (Institut evaluací a sociálních analýz)

Sokolovská 351/25, 186 00 Praha 8

E-mail: info@inesan.eu

Web: www.inesan.eu

PODPORA ZMĚNY BEHAVIORÁLNÍCH VZORCŮ GENERACE Z A NÁVRH INTERVENČÍ K PREVENCI PLÝTVÁNÍ POTRAVINAMI VČETNĚ HODNOCENÍ JEJICH IMPAKTU

ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA Z KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU

Partneři projektu v abecedním pořadí:

1. GREEN Solution, s.r.o.
2. INESAN
3. Mendelova univerzita v Brně, Provozně ekonomická fakulta
4. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta
5. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů

Poskytovatel podpory:

Projekt „PODPORA ZMĚNY BEHAVIORÁLNÍCH VZORCŮ GENERACE Z A NÁVRH INTERVENČÍ K PREVENCI PLÝTVÁNÍ POTRAVINAMI VČETNĚ HODNOCENÍ JEJICH IMPAKTU“, reg. č. TQ01000183, je financován v rámci programu na podporu aplikovaného výzkumu a inovací SIGMA Technologické agentury České republiky.

Citační vzor: Remr, J. (2026). *Podpora změny behaviorálních vzorců generace Z a návrh intervencí k prevenci plýtvání potravinami včetně hodnocení jejich impaktu. Závěrečná zpráva z kvalitativního výzkumu.* INESAN, Praha.

PŘEHLED NEJDŮLEŽITĚJŠÍCH ZJIŠTĚNÍ

Kvalitativní šetření ukazuje, že zkoumaný vzorek příslušníků generace Z plýtvání potravinami zpravidla normativně odmítal. Participant si vyhazování jídla spojovali s ekonomickou ztrátou, neúctou k práci ostatních, mrháním zdroji a v různé míře také s environmentální zátěží. Tento obecný postoj však sám o sobě nevysvětluje konkrétní jednání; rozhodující je praktická možnost převést obecný imperativ do každodenní rutiny, mimo jiné prostřednictvím reálné pravomoci v domácnosti, přehledu o zásobách, dostatečné časové kapacity, dovedností a sociální podpory.

V domácnostech, v nichž mladší zástupci generace Z žili společně s rodiči, bylo hospodaření s potravinami často řízeno dospělou osobou, nejčastěji matkou. Dospívající tak měli pouze dílčí autonomii při volbě svačin, obědů nebo jídla s vrstevníky, zatímco většinu nákupů, skladování a využití zbytků řídili rodiče. Vlastní odpovědnost mladších participantů proto byla situačně omezená.

U samostatně hospodařících osob, typicky participantů žijících na kolejích, osob ve spolubydlení a členů domácností sezdáných či nesezdáných párů, nesli odpovědnost přímo mladí spotřebitelé. Jednočlenné domácnosti narážely na standardní velikosti balení, které pro ně byly příliš velké, a na proměnlivou chuť; participant žijící na kolejích se potýkali s omezeným kuchyňským vybavením a častými přesuny; u osob ve spolubydlení se vyskytovaly paralelní nákupní režimy, nejasné vlastnictví potravin a neúplný přehled o zásobách.

Významným faktorem je také proměnlivost denního rozvrhu. Směny, výuka, tréninky, dojíždění a neplánované stravování s přáteli narušovaly původní záměry. Čerstvé suroviny přitom participant nakupovali na základě realistického plánu, jeho následné změny však vedly k tomu, že suroviny nebyly včas využity. Zjištění proto nepodporují jednoduché vysvětlení plýtvání nezájmem či leností.

Další opakující se mechanismus souvisí s viditelností zásob. Potraviny uložené mimo běžné zorné pole, v zadní části skříně nebo v neuspořádaném mrazáku nebyly zahrnovány do průběžného plánování. Participant popisovali nálezy zapomenutých položek až při důkladném úklidu. Zjištění proto zdůrazňují význam jednoduchých způsobů, jak přenést část paměťové zátěže na uspořádání prostředí, například kontrolou zásob před nákupem nebo řazením starších položek dopředu.

Zjištění ukazují, že cena potravin působila ambivalentně. Omezený vlastní rozpočet zvyšoval citlivost k ekonomické ztrátě a podporoval menší nákupy, mražení a dojíždění. Množstevní slevy a velká balení však současně podporovaly nereálně optimistický odhad budoucí spotřeby. Výhodná jednotková cena tak v některých případech vedla k většímu celkovému nákupu a k následnému nespotřebování části balení.

Významnou oblastí je nejistota ohledně trvanlivosti a bezpečnosti potravin. Část participantů kombinovala údaje o použitelnosti s čichem a posouzením vzhledu, jiní byli opatrnější, zejména u masa a mléčných výrobků. Preventivní vyřazení se objevovalo především tehdy, když nebyla známa historie skladování nebo si participant nebyli jisti sensorickým posouzením. Výsledky výzkumu tedy podporují potřebu konkrétních a srozumitelných informací.

Sociální interakce působily oběma směry. Rodina a prarodiče předávali mladším členům domácnosti osvědčené postupy zavařování, mražení, úpravy receptů podle zásob, využívání zbytků a předávání přebytků. Vrstevníci a kolegové naopak často měnili plán spotřeby prostřednictvím společných obědů a večeří domluvených ad hoc, současně však byli důvěryhodným zdrojem praktických tipů. Přímé napomínání druhých participant většinou odmítali; příznivěji přijímali pozitivní příklady, vzájemnou dohodu, reciprocitu a nabídku konkrétního řešení.

Při hodnocení komunikačních materiálů účastníci preferovali krátké, vizuálně přehledné a bezprostředně využitelné informace. Pozitivně hodnotili zejména konkrétní recepty ze zbytků, informace o skladování, vysvětlení rozdílů mezi označeními „spotřebujte do“ a „minimální trvanlivost do“ a návody na účinné mražení a porcování. Silnější emoce pomáhaly upoutat pozornost, moralizující nebo katastrofická sdělení však zvyšovala reaktanci.

Analýza dále ukazuje, že relevantnější než segmentace pouze podle věku účastníků je rozlišování podle míry autonomie, životního stylu a situačních podmínek. Odlišné mechanismy se objevovaly u dospívajících žijících s rodiči, studentů žijících na kolejích, samostatně žijících mladých dospělých, osob ve spolubydlení a samostatně hospodařících párů. Napříč těmito skupinami jsou důležitými faktory zejména organizační uspořádání domácnosti, podpora praktických kompetencí a komunikace bezprostředně vázaná na rozhodovací situace.

Výsledky výzkumu dále ukazují, že pojem udržitelnosti nemá jednotný význam. Mladší a ekonomicky závislí účastníci jej častěji spojovali se zdravím a osobní rovnováhou, zatímco starší a samostatně hospodařící účastníci častěji zmiňovali původ potravin, obaly, dopravu, sezónnost a využití celé suroviny. Environmentální rámování tedy nepředstavuje univerzální motivaci; pro mnohé účastníky byl důležitější ekonomický, zdravotní či organizační aspekt.

V obou FG účastníci přisuzovali část odpovědnosti za nakládání s potravinami také obchodům, gastronomickým provozům, hotelům, školním jídelnám a pořadatelům velkých akcí. Získaná zjištění upozorňují na význam vnímané férovosti. Když účastníci porovnávali odpad domácností s množstvím odpadu vytvářeným velkými organizacemi, jevil se jim vlastní příspěvek jako zanedbatelný. Pro interpretaci je proto důležitá představa sdílené odpovědnosti, v níž jsou role domácností a institucí odlišné, ale vzájemně se doplňují.

U digitálních nástrojů se opakovaně objevovala preference automatizace, nízké náročnosti a volitelnosti funkcí. Účastníci lépe hodnotili nástroje navázané na již používané aplikace či digitální účtenky než samostatné systémy vyžadující průběžné ruční vkládání dat a vedení odděleného inventáře.

KLÍČOVÁ ZJIŠTĚNÍ V BODECH

- Norma neplýtvat byla ve vzorku široce sdílena; hlavní bariérou je praktická proveditelnost žádoucího jednání.
- Ústřední vysvětlující vazbu tvoří sladění odpovědnosti, času, dovedností a přehledu o zásobách.
- V domácnostech, kde zástupci generace Z žili s rodiči, byla jejich rozhodovací pravomoc nad nákupem a skladováním potravin často omezená; ve spolubydlení a soužití párů vznikaly obtíže pramenící z paralelních nákupů a nejasné koordinace nákupů.
- Nepravidelný denní rozvrh a časté změny plánů převážily nad původním záměrem potravin včas spotřebovat.
- Slevy a velká balení působily ambivalentně; na jedné straně snižovaly cenu za jednotku, ale na straně druhé zvyšovaly riziko nespotřebovaného množství.
- Viditelnost zásob se ukázala jako důležitější než sofistikovaná digitální inventarizace; nejistota týkající se data spotřeby a minimální trvanlivosti či způsobu skladování souvisela s preventivním vyhazováním.
- Pozitivní příklad, reciproční pomoc a sdílení byly přijímány lépe než napomínání a vyvolávání pocitu viny.
- Nejlépe byly hodnoceny krátké, vizuální, věrohodné informace propojené s jednou konkrétní akcí.
- Z analytického hlediska je vhodnější rozlišovat podle role, míry autonomie a životního stylu než pouze podle věku.
- Vnímání udržitelnosti bylo různorodé, neboť environmentální rámec se prolínal s ekonomickými, zdravotními a praktickými aspekty.
- Prodejci, gastronomie, školy a další instituce byly vnímány jako spoluodpovědní za podmínky, v nichž potravinový odpad vznikal.

OBSAH

PŘEHLED NEJDŮLEŽITĚJŠÍCH ZJIŠTĚNÍ	1
KLÍČOVÁ ZJIŠTĚNÍ V BODECH	3
OBSAH.....	4
1. KONTEXT PROJEKTU A ÚČEL TÉTO ZPRÁVY	6
2. CÍL VÝZKUMU A ANALYTICKÉ OTÁZKY	6
3. METODIKA VÝZKUMU A ANALÝZY KVALITATIVNÍCH DAT	6
3.1 VÝZKUMNÝ DESIGN A ZDŮVODNĚNÍ KOMBINACE METOD	6
3.2 VÝBĚR CÍLOVÉ SKUPINY A SCREENING.....	7
3.3 INDIVIDUÁLNÍ HLOUBKOVÉ ROZHOVORY.....	7
3.4 FOCUS GROUPS.....	7
3.5 INFORMOVANÝ SOUHLAS, NAHRÁVÁNÍ, ANONYMIZACE A OCHRANA DAT	7
3.6 ANALYTICKÝ POSTUP.....	7
3.7 DŮVĚRYHODNOST, SATURACE A TRANSPARENTNOST INTERPRETACE	8
3.8 ZPŮSOB ODKAZOVÁNÍ NA DATOVÉ ZDROJE	8
4. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU.....	8
5. ANALYTICKÝ RÁMEC A VZTAH K ODBORNÉ LITERATUŘE	9
6. TEMATICKÁ ANALÝZA VÝSLEDKŮ.....	9
6.1 CENTRÁLNÍ KATEGORIE	9
6.2 VÝZNAMY UDRŽITELNOSTI	10
6.3 PERCEPCE PLÝTVÁNÍ POTRAVINAMI	11
6.4 VNÍMANÁ ROLE A ODPOVĚDNOST V RÁMCI DOMÁCNOSTI	12
6.5 KAŽDODENNÍ HOSPODAŘENÍ S POTRAVINAMI	13
6.5.1 NÁKUP.....	13
6.5.2 SKLADOVÁNÍ.....	13
6.5.3 VAŘENÍ.....	13
6.5.4 KONZUMACE A NAKLÁDÁNÍ SE ZBYTKY	13
6.6 PROMĚNLIVOST DENNÍHO ROZVRHU	13
6.7 MENTÁLNÍ INVENTÁŘ A USPOŘÁDÁNÍ POTRAVIN	14
6.8 POSUZOVÁNÍ TRVANLIVOSTI A BEZPEČNOSTI POTRAVIN	15
6.9 KONFIGURACE TRŽNÍHO PROSTŘEDÍ, CENA A SLEVY.....	16
6.10 SOCIÁLNÍ INTERAKCE	16
6.11 FUNKČNÍ PRAKTIKY PREVENCE A ZÁCHRANY JÍDLA	17
6.12 VNÍMANÍ PŮVODCI PLÝTVÁNÍ	18
6.13 OSVOJOVÁNÍ PRAKTIK HOSPODAŘENÍ S POTRAVINAMI.....	19
6.14 KOMUNIKAČNÍ PREFERENCE	19
6.15 PODMÍNKY ÚČINNÉ KOMUNIKACE A DIGITÁLNÍ PODPORY.....	21
7. MECHANISMY PREVENCE PLÝTVÁNÍ: CO FUNGOVALO A ZA JAKÝCH PODMÍNEK	22
7.1 EMPIRICKY IDENTIFIKOVANÉ MECHANISMY	22
7.2 VAZBA MECHANISMŮ NA SITUAČNÍ PODMÍNKY A PODPŮRNÉ PRVKY	23
8. DOPORUČENÍ PRO OSVĚTOVÉ A KOMUNIKAČNÍ KAMPANĚ	24
8.1 EMPIRICKY ODVOZENÉ STRATEGICKÉ PRINCIPY.....	24
8.2 NÁVRH EVALUACE OSVĚTOVÝCH A KOMUNIKAČNÍCH KAMPANÍ.....	25
9. LIMITY VÝZKUMU A PODMÍNKY INTERPRETACE.....	26
10. ZÁVĚRY	27
11. BIBLIOGRAFIE	28
12. PŘÍLOHY.....	32
12.1 CHARAKTERISTIKY PARTICIPANTŮ.....	32
12.2 VÝSLEDKY OTEVŘENÉHO KÓDOVÁNÍ	34
12.3 VÝSLEDKY AXIÁLNÍHO KÓDOVÁNÍ	39
12.4 ANALÝZA MECHANISMŮ: CO FUNGOVALO, PRO KOHO A ZA JAKÝCH PODMÍNEK	41
12.5 ANALYTICKÉ PERSONY A TYPICKÉ ROZHODOVACÍ SCÉNÁŘE	43
12.6 INTERVENČNÍ MATICE PODLE OKAMŽIKU ROZHODNUTÍ.....	45

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Charakteristiky vybraných původů plýtvání potravinami	18
Tabulka 2: Přehled identifikovaných praktik nakládání s potravinami	19
Tabulka 3: Vyhodnocení identifikovaných komunikačních priorit	21
Tabulka 4: Přehled potenciálně využitelných hlavních sdělení	25
Tabulka 5: Charakteristiky participantů IHI	32
Tabulka 6: Charakteristiky účastníků FG 1	33
Tabulka 7: Charakteristiky účastníků FG 2	34
Tabulka 8: Rámec otevřených kódů	34
Tabulka 9: Axiální kategorie a jejich vztahy	39
Tabulka 10: Výčet a charakteristika mechanismů	41
Tabulka 11: Analytické osoby a typické rozhodovací scénáře	43
Tabulka 12: Intervenční matice podle okamžiku rozhodnutí	45

SEZNAM ZKRATEK

FG	focus group
FW	food waste
IHI	individuální hloubkové interview

1. KONTEXT PROJEKTU A ÚČEL TÉTO ZPRÁVY

Výzkum byl realizován v rámci projektu TQ01000183 „Podpora změny behaviorálních vzorců generace Z a návrh intervencí k prevenci plýtvání potravinami včetně hodnocení jejich impaktu“. Projekt byl podpořen Technologickou agenturou České republiky v Programu na podporu aplikovaného výzkumu a inovací SIGMA. Projekt se zaměřil na identifikaci determinant plýtvání potravinami u generace Z a motivací ke změně, na porovnání deklarovaného a skutečného množství potravinového odpadu a na návrh a ověřování intervenčních postupů odpovídajících specifikům této cílové skupiny.

Kvalitativní výzkum se zaměřil mj. na vysvětlení každodenních rozhodovacích procesů. Jeho účelem nebylo určit populační četnost jednotlivých postojů, ale rekonstruovat, jak se v konkrétních situacích propojovaly postoje, spotřebitelské normy, role v domácnosti, životní styl, materiální podmínky a sociální interakce. Takové zaměření odpovídalo poznatkům, podle nichž plýtvání potravinami v domácnosti nevzniká v důsledku jediného izolovaného rozhodnutí, nýbrž jako výsledek vzájemně provázaných postupů při plánování, nákupu, skladování, vaření a konzumaci potravin (Quested et al., 2013; Stefan et al., 2013; Stancu et al., 2016; Schanes et al., 2018).

Tato závěrečná zpráva shrnuje výsledky individuálních hloubkových rozhovorů (IHI) a dvou focus groups (FG), propojuje je s relevantní odbornou literaturou a formuluje empiricky odvozené implikace pro komunikační a behaviorální intervence. V souladu s povahou kvalitativních dat jsou intervenční návrhy interpretovány jako hypotézy zdůvodněné identifikovanými mechanismy určené k dalšímu ověřování, nikoli jako kauzálně prokázané účinky.

2. CÍL VÝZKUMU A ANALYTICKÉ OTÁZKY

Cílem tohoto kvalitativního výzkumu bylo vysvětlit postoje příslušníků generace Z k plýtvání potravinami, identifikovat význam vnímaných rolí a spotřebitelských norem a rekonstruovat mechanismy, prostřednictvím nichž sociální interakce a situační podmínky formovaly každodenní nakládání s potravinami. Zpráva odděluje popis empirických zjištění od analyticky odvozených intervenčních implikací. Analýza byla zaměřena zejména na následující otázky:

- 1) Jak participant vymezuje plýtvání a vlastní odpovědnost?
- 2) Kdo v různých typech domácností řídí nákup, skladování a zpracování?
- 3) V jakých situacích vzniká nesoulad mezi postojem a jednáním?
- 4) Jak působí rodiče, partneři, spolubydlíci, vrstevníci a širší rodina?
- 5) Jaké záchranné praktiky jsou již přítomny?
- 6) Jaké komunikační podněty mají potenciál aktivovat konkrétní mechanismy v konkrétním kontextu?

3. METODIKA VÝZKUMU A ANALÝZY KVALITATIVNÍCH DAT

3.1 VÝZKUMNÝ DESIGN A ZDŮVODNĚNÍ KOMBINACE METOD

Kvalitativní výzkum využil komplementární kombinaci IHI a FG. IHI byly zvoleny proto, že umožňovaly rekonstruovat konkrétní případy ze soukromého prostředí domácností, včetně situací, v nichž se deklarovaná norma neplýtvat rozcházela s každodenní praxí. Individuální forma zjišťování současně omezovala tlak na sociálně desirabilní odpovědi u témat, jako byly vlastní chyby při nákupu, vyhazování potravin nebo finanční omezení. FG byly využity jako doplňkový zdroj dat o sociálně sdílených významech, normách a argumentačních procesech. Umožňovaly sledovat souhlas, nesouhlas, vzájemné korigování výpovědí a společné hodnocení návrhů komunikačních materiálů. Kombinace obou metod odpovídala principu metodologické triangulace (Carter et al., 2014; Kitzinger, 1995; Morgan, 1996).

3.2 VÝBĚR CÍLOVÉ SKUPINY A SCREENING

Výběr participantů byl záměrný a usiloval o maximální variaci. Cílovou populaci tvořili příslušníci generace Z; při jejich zařazování byla sledována variabilita věku, životní fáze, studijního či pracovního statusu, typu bydlení, složení domácnosti a míry vlastní odpovědnosti za nákup, skladování a přípravu potravin. Vstupní ověření se zaměřilo především na příslušnost jednotlivce k cílové věkové skupině a na charakteristiky potřebné k vytvoření analyticky heterogenního souboru. Tyto údaje byly na začátku rozhovorů znovu ověřovány otázkami na věk, ekonomický status (studium či zaměstnání), bydlení, složení domácnosti a způsob financování a organizace stravování.

3.3 INDIVIDUÁLNÍ HLOUBKOVÉ ROZHOVORY

IHI byly realizovány od prosince 2023 do března 2024. Analytický korpus zahrnoval 20 participantů, s nimiž bylo uskutečněno 19 rozhovorů (R2 a R3 byli dotazováni společně). IHI měly polostrukturovanou podobu a zpravidla trvaly přibližně 40–100 minut; jeden rozhovor tento rozsah překročil. Scénář pokrýval denní stravovací režim, plánování a nákup, přehled o zásobách, skladování, vaření, zbytky a vyhazování, význam označení „spotřebujete do“ a „minimální trvanlivost do“, postoje k udržitelnosti, vnímanou odpovědnost, sociální interakce, informační zdroje a hodnocení vybraných komunikačních nástrojů. Polostrukturovaná forma zachovala porovnatelnost hlavních témat a současně umožnila podrobněji prozkoumat zkušenosti specifické pro jednotlivé situace, například práci ve směnném provozu, odjezdy z koleje, péči o dítě nebo rozdílné nákupní rytmy osob žijících v páru. Volba IHI odpovídala potřebě rekonstruovat individuální zkušenosti a významy, které participanté přisuzovali konkrétním rozhodovacím situacím (DiCicco-Bloom & Crabtree, 2006).

3.4 FOCUS GROUPS

V rámci výzkumu byly uskutečněny dvě FG. První proběhla 23. listopadu 2023 a zahrnovala devět účastníků, převážně studentů středních a vysokých škol a čerstvých absolventů. Druhá FG proběhla 15. ledna 2024 s osmi účastníky a tvořili ji převážně pracující mladí dospělí, včetně osoby na rodičovské dovolené a účastníků kombinuujících práci a studium. Toto rozdělení podpořilo diskusi mezi lidmi v podobné životní fázi, aniž byla potlačena variabilita způsobů bydlení, ekonomické autonomie a rolí při hospodaření s potravinami. Obě FG byly vedeny podle společného tematického scénáře a podporovaly vyjadřování kontrastních názorů; skupinová interakce byla analytickým zdrojem, nikoli pouze prostředkem sběru odpovědí (Kitzinger, 1995; Morgan, 1996).

3.5 INFORMOVANÝ SOUHLAS, NAHRÁVÁNÍ, ANONYMIZACE A OCHRANA DAT

IHI a FG byly zaznamenávány a následně přepsány. V dostupných transkriptech bylo u části IHI výslovně zachyceno opětovné ověření souhlasu s nahráváním bezprostředně před zahájením rozhovoru; tazatelé a moderátoři na začátku setkání poskytovali základní informace o jeho průběhu. Pro analytickou práci byly používány účastnické kódy R1–R20 a FG1_Rx nebo FG2_Rx; identifikující údaje nebyly v analytických výsledcích reprodukovány. Transparentní způsob vykazování odpovídá doporučením COREQ a SRQR (O'Brien et al., 2014; Tong et al., 2007).

3.6 ANALYTICKÝ POSTUP

Analýza kombinovala postupy zakotvené teorie s reflexivní tematickou analýzou. V první fázi proběhlo otevřené kódování, tj. systematické označování významových úseků co nejkonkrétnějšími kódy zachycujícími jednání, významy, podmínky a důsledky. Kódy byly formulovány například jako „kontrola zásob před nákupem“, „nákup většího množství ve slevě“, „odložení spotřeby po změně denního rozvrhu“ nebo „předání přebytku širší rodině“. Otevřené kódování sloužilo k zachování blízkosti k datům a k omezení předčasného uplatňování apriorních kategorií (Corbin & Strauss, 1990; Charmaz, 2017).

Ve druhé fázi proběhlo axiální kódování, při němž byly otevřené kódy propojovány do vyšších kategorií podle vztahů mezi podmínkami, situačním kontextem, způsoby jednání a jejich důsledky. Tento krok umožnil propojit například nejasně rozdělenou odpovědnost se slabým monitoringem zásob nebo proměnlivý denní rozvrh s odkládáním spotřeby. Axiální kódování nebylo chápáno jako mechanické třídění, ale jako analytické hledání vztahů mezi jevy a porovnávání pozitivních i negativních případů (Corbin & Strauss, 1990).

Tematická analýza byla využita k vytvoření srozumitelné interpretace vedené napříč případy. Kombinovala sémantickou rovinu explicitních výroků s interpretací latentních významů, například autonomie či odpovědnosti. Témata byla průběžně porovnávána mezi typy bydlení a životními styly a konfrontována s odlišnými či negativními případy. Tento postup odpovídal principům reflexivní tematické analýzy, přičemž kódovací rámec zde sloužil jako transparentní analytická pomůcka, nikoli jako kvantitativní měřítko četnosti (Braun & Clarke, 2006, 2019, 2021).

Samostatná analytická vrstva se zaměřila na mechanismy vysvětlující, co fungovalo a za jakých situačních podmínek. Rozlišovala situační podmínky, jejich interpretaci samotnými participanty a empiricky doložené, případně analyticky odvozené behaviorální důsledky. Tento krok byl využit k formulaci testovatelných hypotéz o tom, proč by určitá intervence mohla být užitečná v jednom kontextu a neúčinná v jiném. Analytické osoby a scénáře následně syntetizovaly opakující se kombinace životních situací, mechanismů a rizikových okamžiků. V souladu s principy kvalitativního výzkumu nebyly tyto osoby interpretovány jako statistické segmenty populace.

3.7 DŮVĚRYHODNOST, SATURACE A TRANSPARENTNOST INTERPRETACE

Důvěryhodnost analýzy byla posilována triangulací IHI a FG, konstantním porovnáváním případů, vyhledáváním kontrastních výpovědí a explicitním oddělením empirického popisu od intervenčních implikací. Velikost souboru nebyla interpretována mechanicky jako důkaz saturace; při hodnocení analytického pokrytí byl respektován rozdíl mezi saturací kódů a saturací významů i princip informační síly vzorku, podle něhož adekvátnost kvalitativního souboru závisí na cíli studie, specifičnosti vzorku, kvalitě dialogu a analytické strategii (Guest et al., 2006; Hennink et al., 2017; Hennink & Kaiser, 2022; Malterud et al., 2016). Zpráva současně usiluje o transparentní popis výběru, sběru a analýzy v rozsahu umožněném dostupnými podklady (O'Brien et al., 2014; Tong et al., 2007; Tracy, 2010).

3.8 ZPŮSOB ODKAZOVÁNÍ NA DATOVÉ ZDROJE

Citace z IHI jsou označeny kódy odpovídajícími názvům souborů (rozhovor_R1 až rozhovor_R20). U společného souboru R2–R3 jsou výpovědi rozlišeny podle mluvčího. Citace z FG jsou označeny kódy FG1_Rx nebo FG2_Rx.

Přímé citace byly vybírány jako ilustrace analytického tvrzení a samy o sobě nevyjadřují četnost jevu. Úplný konsolidovaný rámec otevřených kódů je uveden v příloze 12.2 a vztahy mezi vyššími kategoriemi v příloze 12.3.

4. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU

Výzkumný soubor byl záměrně heterogenní z hlediska věku, životní fáze, ekonomického statusu, typu bydlení a míry odpovědnosti za hospodaření s potravinami. IHI zahrnovaly 20 participantů; FG se zúčastnilo celkem 17 osob. Zastoupení byli nezletilí i mladí dospělí, osoby žijící s rodiči, studenti žijící na kolejkách, samostatně žijící osoby, lidé ve spolubydlení i členové domácností samostatně hospodařících sezdáných či nesezdáných párů. Podrobné charakteristiky jsou uvedeny v příloze 12.1.

Tato heterogenita byla analyticky významná, protože míra autonomie se mezi participanty podstatně lišila. U mladších osob žijících s rodiči byly nákup, správa zásob a vaření často řízeny dospělými členy domácnosti, zatímco samostatně žijící osoby a členové párů nesli přímou finanční i organizační odpovědnost. Studenti žijící na kolejích představovali specifickou cílovou skupinu především kvůli omezenému vybavení, proměnlivému časovému rozvrhu a častým přesunům mezi místy pobytu. Výsledky proto nejsou interpretovány jako charakteristiky typického člena generace Z, ale jako mechanismy působící v různých životních situacích.

5. ANALYTICKÝ RÁMEC A VZTAH K ODBORNÉ LITERATUŘE

Výsledná interpretace navazuje na širší výzkum plýtvání potravinami v domácnostech, který opakovaně upozorňuje na význam plánování, nákupních rutin, skladování, velikosti balení, práce se zbytky a konkurujících si cílů, jako jsou pohodlí, dostatečné zásoby a bezpečnost potravin (Aschemann-Witzel et al., 2015; Boulet et al., 2021; Hebrok & Boks, 2017; Quested et al., 2013; Schanes et al., 2018; Stefan et al., 2013; Stancu et al., 2016; Thyberg & Tonjes, 2016; Williams et al., 2012). Empirická data z tohoto projektu byla porovnávána s dosud publikovanými výsledky jako s interpretačním rámcem, nikoli jako s předem daným kódovacím schématem.

U generace Z literatura zdůrazňuje zejména proměnlivý životní režim, postupný přechod k samostatnosti, omezené dovednosti v nakládání s potravinami, působení sociálních norem, digitální prostředí a význam vnímané kontroly (Bravi et al., 2020; Karunasena et al., 2021; Kymäläinen et al., 2021; Qi et al., 2025; Setiawan et al., 2024; Viccaro et al., 2023). Tato zjištění byla v českém souboru patrná zejména v kontrastech mezi závislými členy rodin, studenty žijícími na kolejích a samostatně hospodařícími mladými dospělými.

Další relevantní práce ukazují, že plýtvání ovlivňují také cenové a maloobchodní podmínky, vzhled potravin, způsob označování doby použitelnosti a minimální trvanlivosti, velikost balení a dostupnost praktických informací o možnostech záchrany potravin (Aschemann-Witzel et al., 2016, 2017, 2018, 2019; Neff et al., 2015; Parizeau et al., 2015; Qi & Roe, 2016; Rohm et al., 2017; Secondi et al., 2015; Thompson et al., 2018). Výsledky provedeného kvalitativního výzkumu v souladu s těmito prameny ukazují, že individuální postoje nelze oddělit od fyzického a tržního prostředí.

Relevantní literatura rovněž podporuje rozlišení mezi motivací, příležitostí a schopností jednat. Samotná informační expozice nemusí vést ke změně, pokud chybí čas, dovednosti, vybavení nebo vhodný okamžik pro rozhodnutí (Graham-Rowe et al., 2014; Russell et al., 2017; Schmidt, 2016; van Geffen et al., 2020; Young et al., 2017). Tato perspektiva byla využita při interpretaci dat o každodenních bariérách a při tvorbě intervenčních předpokladů formulovaných na základě identifikovaných mechanismů.

6. TEMATICKÁ ANALÝZA VÝSLEDKŮ

6.1 CENTRÁLNÍ KATEGORIE

Centrální kategorií je schopnost převést obecnou normu neplýtvat do prakticky nenáročné, viditelné a sociálně koordinované rutiny. Plýtvání vznikalo zejména tehdy, když normativní souhlas nebyl propojen s pravomocí, průběžným přehledem o zásobách, časovou kapacitou, materiálním zázemím a dostupným postupem pro využití ohrožené potravin. Výsledný model spojuje šest prvků:

- (1) uznání hodnoty potravin a problému plýtvání,
- (2) přidělení odpovědnosti,
- (3) viditelnost zásob a realistický plán,
- (4) narušení nebo rizikový okamžik,
- (5) dostupnou možnost dalšího využití,
- (6) sociální či materiální zpětnou vazbu.

Analýza ukazuje, že přerušení kterékoli části tohoto řetězce mohlo vést ke vzniku odpadu i u participantů, kteří plýtvání normativně odmítali.

Výsledná syntéza současně vysvětluje rozdíly mezi životními situacemi. Samostatně žijící osoby měly vysokou míru odpovědnosti, ale omezenou možnost sdílet přebytky v rámci domácnosti. Dospívající měli omezenou odpovědnost za zásoby, ale podstatný vliv na vlastní spotřebu ve škole. Soužití dvou osob zvyšovalo možnost vzájemně využít přebytky, přinášelo však riziko neúplné koordinace. Širší rodina naopak zvyšovala možnost přebytky absorbovat, současně však mohla podporovat nadzásobení.

6.2 VÝZNAMY UDRŽITELNOSTI

Udržitelnost neměla v datech stabilní a obecně sdílený význam. Část mladších participantů ji spontánně spojovala se zdravím, vyváženým jídelníčkem, pohybem, spánkem a osobní rovnováhou. R3 například uvedl:

„Asi pod tímhle bych si představil jenom jako to zdraví, jakože udržitelný životní styl. První, co mě napadne, je péče o sebe“ (rozhovor_R3).

U starších a samostatně hospodařících participantů se častěji objevovala témata šetření zdroji, omezování odpadu, dopravy, odívání, původu produktů a dlouhodobých dopadů na životní prostředí.

FG rozšířily výklad o aspekt dlouhodobé proveditelnosti. Udržitelný životní styl participanti nespojovali s jednorázově maximálně ekologickým jednáním, ale s takovým nastavením každodenních rutin, které bylo dlouhodobě přijatelné (FG2_R3). Komfort, finanční únosnost a dosažitelnost změny tak chápali jako podmínky dlouhodobého udržení žádoucího jednání, nikoli jako jeho protiklad.

V oblasti potravin participanti s udržitelností spojovali nákup takového množství, které odpovídalo očekávané spotřebě, plánování vaření, správné skladování, využívání zbytků a jedlých částí, menší balení, sezónní a lokální produkty, omezení zbytečných obalů, vlastní pěstování a sdílení přebytků. Tyto praktiky však nevytvářely jednotný životní styl. Někteří participanti odmítali označení „eko“, přesto popisovali důsledné mražení, dojíždění a úsporné nakupování.

Propojení plýtvání s životním prostředím bylo nerovnoměrné. R1 uvedl:

„Je spousta věcí, který mají na životní prostředí větší dopad, než jsou potraviny, který se vyhodí.“ (rozhovor_R1).

Jiní naopak popisovali energii, vodu, dopravu, pesticidy, obaly a práci vloženou do výroby. U části participantů tak environmentální význam zůstával relativně vzdálený a soutěžil s bezprostřednějšími motivy, zejména cenou, chutí, zdravím a pohodlím.

Analyticky významným motivem bylo co nejúplnější využití potravin. R5 popisoval udržitelné zacházení jako situaci, kdy člověk využije každou věc a také zbytky zpracuje dalším způsobem (rozhovor_R5). Takové vymezení přesouvalo pozornost od samotného zákazu vyhazování ke kompetenci, kreativnímu zpracování a praktickému využití dostupných surovin.

Výsledky proto ukazují, že jeden motivační rámec nevystihuje celý soubor. Environmentální význam byl pro část participantů relevantní, pro jiné byly bezprostřednějšími motivy finanční úspora, zdraví, pořádek v domácnosti, péče o blízké nebo jednoduchost hospodaření. Tato heterogenita je následně zohledněna při interpretaci komunikačních preferencí.

6.3 PERCEPCE PLÝTVÁNÍ POTRAVINAMI

V IHI i FG bylo plýtvání potravinami převážně hodnoceno negativně. Participantů je spojovali se škodou, zbytečností a nesprávným zacházením se zdroji. U části výpovědí dominoval environmentální rámec, u jiné ekonomický a u další morální představa, že jídlo by se nemělo vyhazovat. R17 tento postoj popsal jako vnitřní přesvědčení:

„Vím, že by se to mělo dělat, dává mi to smysl.“ (rozhovor_R17).

Data však ukazují, že samotný postoj nezaručoval konzistentní praxi.

Ve výpovědích se opakoval rozdíl mezi deklarovanou identitou šetrného člověka a konkrétními případy. R10 uvedl, že se snažil nákupy hlídat, ale při slevě koupil tři balíčky tofu a jedno následně vyhodil (rozhovor_R10). R12 popsala zkušenost s velkým nákupem ve stavu hladu a následným vyhazováním čerstvých potravin; na základě této zkušenosti přešla k menším a častějším nákupům (rozhovor_R12). Plýtvání tedy vznikalo i u lidí, kteří jeho omezení považovali za žádoucí, například v důsledku optimismu, únavy nebo změny situace.

Významná byla tendence minimalizovat vlastní podíl. Participantů často nejprve uváděli, že u nich se téměř neplýtvalo, a teprve při rozboru konkrétních potravin popisovali plesnivé pečivo, nedojedené porce, zapomenuté položky nebo potraviny vyhozené po změně denního rozvrhu. Nešlo nutně o vědomé zkreslení; pojem plýtvání byl v běžném jazyce spojován spíše s velkým a zjevně nezodpovědným vyhazováním než s drobnými opakovanými ztrátami.

Norma neplýtvat nabývala na významu s rostoucí finanční autonomií. Účastník FG1 popsal, že si ekonomický význam plýtvání uvědomil až poté, co začal potraviny kupovat za vlastní peníze:

„Vidím to jako, že jsem to musel kupovat, že je to prostě výsledek v té práci.“ (FG1_R1).

R12 obdobně uvedla:

„Čím méně peněz mám, tím víc nad tím přemýšlím.“ (rozhovor_R12).

Ekonomická zkušenost tak převáděla abstraktní cenu potraviny na osobně pociťovaný náklad v podobě času a práce.

Environmentální argument byl v datech přítomen, avšak často zůstával obecný. Někteří participantů jej vztahovali k vodě, obalům, dopravě nebo zátěži planety; jiní považovali velká agregovaná čísla za obtížně představitelná. R6 popsal kolektivní účinnost představou, že jeden člověk sám mnoho nezmění, ale větší množství lidí se stejným krokem již ano (rozhovor_R6). R12 naopak vyjadřovala pochybnosti o možnosti jednotlivce ovlivnit praktiky restaurací (rozhovor_R12).

Z empirických výpovědí vyplývá, že dodatečné morální přesvědčování mělo omezený potenciál tam, kde již byla přijata norma neplýtvat. Z analytického hlediska bylo důležitější rozpoznat konkrétní mikrosituace, v nichž se původní záměr rozcházel s následným jednáním: před nákupem, při ukládání zásob, před odjezdem, při změně denního rozvrhu nebo při rozhodování o potravině, jejíž datum použitelnosti se blížilo nebo již uplynulo.

Ve FG bylo nesprávné zacházení vymezováno širěji než jen jako konečné vyhození. Zahrnovalo nadměrný nákup, impulzivní slevové nákupy, nevhodné skladování, přípravu příliš velkého množství, vyřazení jedlé nebo vzhledově nedokonalé potraviny a nevyužití částí, které bylo možné dále zpracovat. V účastnickém významu tak plýtvání představovalo řetězec rozhodnutí napříč celým hospodařením s potravinami, nikoli pouze obsah odpadkového koše.

6.4 VNÍMANÁ ROLE A ODPOVĚDNOST V RÁMCI DOMÁCNOSTI

Vnímaná role představuje jeden z nejsilnějších vysvětlujících faktorů. Domácnost zde nevystupuje jako jednotný spotřebitel, ale jako systém rolí, v němž různí členové plánovali, financovali, nakupovali, vařili a konzumovali. Osoba, která spojovala několik těchto funkcí, měla zpravidla nejlepší přehled o zásobách a největší možnost ovlivnit vznik odpadu. V domácnostech, v nichž zástupci generace Z žili společně s rodiči, tuto organizační roli často zastávala matka. R1 popsal pravidelný velký nákup zajišťovaný matkou a minimální zapojení otce; R19 charakterizovala večeři jako jídlo, které připravila matka (rozhovor_R19).

U dospívajících proto bylo analyticky důležité odlišit spotřebitelskou volbu od správy rodinných zásob. Tito účastníci mohli rozhodovat o snědění svačiny, školním obědu nebo nákupu rychlého občerstvení, neměli však plnou kontrolu nad velikostí rodinného nákupu, plánem vaření ani skladováním. Jejich odpovědnost byla reálná, avšak omezovala se na situace, které sami mohli ovlivnit. Data tak nepodporují představu, že každý mladý člen domácnosti nesl stejnou odpovědnost za celkový potravinový odpad domácnosti.

V domácnostech samostatně hospodařících párů, sezdáných i nesezdáných, byly role častěji předmětem průběžné domluvy. R10 zajišťoval větší týdenní nákup, partner průběžně dokupoval čerstvé potraviny a na vaření se oba podíleli přibližně stejnou měrou (rozhovor_R10). R18 naopak popsala nesoulad mezi vlastním preferovaným větším nákupem a partnerovými každodenními nákupy bez úplného přehledu o zásobách (rozhovor_R18). V jedné domácnosti tak mohly souběžně fungovat dva nákupní systémy a vytvářet duplicitu.

V některých párech bylo vaření přenecháno zkušenějšímu členovi. R17 uvedl, že častěji vařila přítelkyně, protože se v této oblasti považoval za méně kompetentního (rozhovor_R17). Takové rozdělení mohlo být prakticky efektivní, současně však vytvářelo závislost na dostupnosti zkušenějšího člověka. V době nepřítomnosti této osoby se ve výpovědích častěji objevovala jednoduchá hotová jídla, bagety nebo rozvoz jídla.

Ve spolubydlení bývalo vlastnictví potravin převážně oddělené. R16 se spolubydlícími sdílela některé základní suroviny, ale většinu jídla si připravovala samostatně. Oddělení snižovalo potenciál sporů o vlastnictví, současně však znesnadňovalo společné využití přebytků. Ve FG1 se jako možná praktika objevila domluva na společném vaření se spolubydlícím (FG1_R9); její přijatelnost byla podmíněna reciprocitou a jasnými pravidly.

Role se projevovala také v ochotě korigovat chování druhých. R13 se snažil neplýtvat, ale odmítal ostatním vyčítat, že jídlo vyhazovali (rozhovor_R13). Přímé napomínání bylo v řadě výpovědí spojováno s rizikem zásahu do autonomie. Příznivěji byly hodnoceny nabídka, osobní příklad a praktická pomoc, například zpřístupnění starší položky, doporučení receptu nebo nabídnutí přebytku.

Výsledky proto ukazují, že samotný věk je pro vysvětlení odpovědnosti nedostatečný. Stejně staří účastníci se mohli nacházet v zásadně odlišných pozicích: jeden byl ekonomicky závislým studentem, jiný rodičem odpovědným za stravu dítěte, další samostatně žijícím pracovníkem a jiný členem páru se sdíleným nebo odděleným hospodařením. Míra autonomie a konkrétní role v domácnosti poskytují pro interpretaci chování přesnější kontext.

FG spojovaly přechod k samostatnému hospodaření také s novou ekonomickou zkušeností. FG1_R1 si hodnotu potravin začal silněji uvědomovat ve chvíli, kdy je sám kupoval a vnímal v nich výsledek vlastní práce; FG1_R7 stručně uvedla, že:

„člověk si uvědomí víc tu hodnotu, když to musí platit sám“ (FG1_R7).

Samostatnost tak zvyšovala nejen kontrolu nad zásobami, ale také bezprostřední vnímání finanční ztráty.

6.5 KAŽDODENNÍ HOSPODAŘENÍ S POTRAVINAMI

6.5.1 NÁKUP

Nákupní režimy se lišily podle míry samostatnosti a struktury dne. V domácnostech, v nichž zástupci generace Z žili společně s rodiči, byly hlavní nákupy zpravidla organizovány rodiči; mladí lidé samostatněji rozhodovali o svačinách, školních obědech a jídle mimo domov. Samostatně hospodařící participantů nejčastěji kombinovali větší nákup jednou či dvakrát týdně s průběžným doplňováním čerstvých položek. Nákupní seznam participantů využívali především při větších nákupech, při nákupu surovin pro konkrétní recept nebo při doplňování stabilních zásob.

Riziko nadměrného nákupu se objevovalo zejména při slevách, velkých baleních, nákupu ve stavu hladu a při optimistickém odhadu budoucí spotřeby. Naopak pravidelná kontrola lednice a skříňek před nákupem snižovala výskyt duplicit. U participantů žijících na kolejích se častěji objevovaly menší nákupy a hotová jídla, což souviselo s omezeným vybavením a kratším plánovacím horizontem.

6.5.2 SKLADOVÁNÍ

Skladování zahrnovalo činnosti od převzetí rodinného systému až po vlastní, více či méně důslednou organizaci. V datech se objevovalo řazení starších položek dopředu, mražení, označování otevřených balení a vedení seznamu obsahu mrazáku, ale také dlouhé intervaly mezi kontrolami a zapomenuté položky. Ve sdílených domácnostech se k problému viditelnosti přidávalo nejasné vlastnictví potravin. R19 například popisovala několik současně otevřených balení stejného produktu, protože členové domácnosti neověřovali, zda již bylo některé balení otevřeno (rozhovor_R19).

6.5.3 VAŘENÍ

Vaření ovlivňovaly čas, dostupnost kuchyňského zázemí, kuchařská sebedůvěra a role v domácnosti. Participantů s pravidelným režimem a možností připravovat jídlo do zásoby častěji vařili porce na více dní a využívali zbytky jako další jídlo. Směnná práce, pozdní návraty a omezené zázemí na kolejích naopak podporovaly konzumaci hotových jídel, využívání rozvozu nebo přípravu jednoduchých pokrmů. Kuchařská zkušenost rozšiřovala možnosti využití ohrožených surovin; nižší kuchařská sebedůvěra častěji vedla k tomu, že participant neviděl pro použitelnou surovinu zřejmě další využití.

6.5.4 KONZUMACE A NAKLÁDÁNÍ SE ZBYTKY

Při rozhodování o spotřebě se střetávala logika „sníst to, co se nejdříve zkazí“ s momentální chutí a pohodlím. FG1_R3 například popsala nákup většího jogurtu s očekáváním, že jej během několika dnů spotřebuje, avšak pozdější změna chuti vedla k jeho nevyužití (FG1_R3). Zbytky domácího vaření participantů často dojídali, odnášeli do práce, mrazili, přetvářeli nebo nabízeli dalším osobám. U jídel v restauraci záviselo odnesení zbytku na jeho množství, možnosti přepravy a sociálním komfortu spojeném s žádostí o zabalení.

Celkově se hospodaření s potravinami jeví jako provázaný proces. Rizikový bod mohl vzniknout před nákupem, při volbě balení, ukládání, rozhodování o vaření nebo až při následné konzumaci. Zjištění proto podporují analytické rozlišování jednotlivých etap namísto obecného hodnocení dobrého či špatného plánování.

6.6 PROMĚNLIVOST DENNÍHO ROZVRHU

Časový tlak se v datech neprojevoval pouze jako nedostatek času, ale především jako proměnlivost a nejistota denního rozvrhu. Participantů často předem nevěděli, zda budou večer doma, zdrží se v práci, nají se s kolegy nebo pojedou k rodičům. R14 popsala potravinu otevřenou před odjezdem z Prahy, kterou po návratu nespotřebovala, protože se mezitím změnil její denní rozvrh a chyběl nápad na další využití (rozhovor_R14). Původní nákup tedy nemusel být chybný; riziko vzniklo až změnou situace.

Participantů žijících na kolejích a osoby často se přesouvající mezi dvěma domácnostmi měly kratší plánovací horizont. Omezené zázemí a nejistá délka pobytu podporovaly hotová jídla a menší zásoby. Tento režim mohl snižovat množství skladovaných potravin, současně však vytvářel riziko otevřených balení před odjezdem a zvyšoval závislost na jednorázových nebo balených řešeních.

Směnný režim vytvářel jiný typ nesouladu. R18 popisovala několik odlišných typů pracovních dnů a nemožnost jíst v pravidelném čase (rozhovor_R18). R12 se stravovala odlišně v pracovních dnech a ve volnu. Stejně množství nakoupené bez vazby na konkrétní typ dne proto neodpovídalo skutečné spotřebě.

Sociální aktivity představovaly běžnou a hodnotnou součást života mladých dospělých. Obě FG zachytily společné obědy s kolegy a večere s přáteli jako častý důvod změny původního jídelního plánu. Riziko odpadu nevznikalo samotnou sociální aktivitou, ale tehdy, když hospodaření s domácími zásobami nebylo změně rozvrhu včas přizpůsobeno.

Časový tlak současně snižoval toleranci k informačně náročným nástrojům. R14 pochybovala, že by dlouhodobě ručně zadávala každou nakoupenou položku do aplikace. Tento negativní případ ukázal, že digitální podpora byla přijatelnější tehdy, pokud využívala automaticky dostupná data nebo vyžadovala evidenci pouze několika rizikových položek.

Únava omezovala repertoár zvažovaných řešení. Pokud participant neměl energii hledat recept nebo připravovat složitější jídlo, potravina ztrácela praktickou hodnotu, i když zůstávala jedlá. R14 popisovala únavu z plánování a nedostatek nápadů; R17 uváděl výrazně kvalitnější režim o víkendu než během pracovního týdne. Praktická využitelnost postupu se proto ukázala jako nejdůležitější právě ve dnech s nejvyšším časovým tlakem.

Z analytického hlediska byl významný okamžik těsně před rozpadem původního plánu, například po potvrzení večerní schůzky, před odjezdem z koleje nebo po obdržení rozpisu směn. V těchto situacích se rozhodovalo, zda bude potravina včas zmrazena, přesunuta mezi položky určené k rychlé spotřebě nebo nabídnuta jiné osobě. Tento záchranný okamžik byl následně využit při konstrukci intervenční matice v příloze 12.6.

6.7 MENTÁLNÍ INVENTÁŘ A USPOŘÁDÁNÍ POTRAVIN

Vznik potravinového odpadu se v řadě výpovědí jeví jako problém pozornosti. Domácnost mohla mít dostatek potravin, její členové však neměli přesný přehled o dostupných zásobách. R16 při úklidu našla položku, o níž nevěděla, a označila ji za poklad (rozhovor_R16). R12 kontrolovala datum použitelnosti zejména u potravin nalezených v méně viditelné části lednice. V těchto situacích nebyla klíčovým problémem hodnota přisuzovaná jídlu, ale jeho nízká nápadnost.

Řazení starších položek dopředu patřilo k nejkonkrétnějším již používaným postupům. R10 ukládal jogurty s delší dobou použitelnosti dozadu a položky určené k dřívější spotřebě dopředu (rozhovor_R10). Současně připouštěl, že tento systém selhával při nedostatku času nebo narušení zavedeného pořadí. Data tak ukazují význam jednoduchého fyzického uspořádání, které snižuje nároky na průběžné udržování přehledu o zásobách.

Ve sdílených prostorách se k problému viditelnosti přidávalo vlastnictví. Pokud nebylo zřejmé, zda byla konkrétní položka společná nebo patřila jinému členu domácnosti, ostatní ji často nepoužili. Z analytického hlediska působila kombinace nejistoty a snahy nezasahovat do autonomie druhých; sociální náklad použití nebo vyhození cizí potraviny mohl být vnímán jako vyšší než náklad jejího ponechání bez povšimnutí.

Materiální omezení byla výrazná u participantů, kteří žili na kolejkách. R13 měl k dispozici improvizovanou kuchyňku s vařičem a malou lednicí sdílenou několika lidmi (rozhovor_R13), zatímco R4 využívala společnou kuchyň pro celé patro (rozhovor_R4). Vaření zde záviselo nejen na motivaci, ale také na dostupném prostoru, nádobí, čase a možnosti bezpečně uchovat zbytek. Doporučení určená pro plně vybavenou domácnost proto nebyla bez dalšího přenositelná do těchto podmínek.

Ve výpovědích se materiální charakteristiky domácnosti propojovaly také s velikostí balení. FG2_R4 uvedla, že velké balení sýra bylo jednotkově výhodnější, ale ve dvoučlenné domácnosti se nespotřebovalo; obdobně zmiňovala majonézu a další produkty. Riziko tedy nepramenilo pouze z nedostatečné sebekontroly, ale také z nesouladu mezi cenovou strukturou a reálnou spotřební kapacitou malé domácnosti.

Mrazák prodlužoval dobu využitelnosti potravin, v některých případech se však stával dalším nepřehledným úložným prostorem. Participantů oceňovali zmrazení masa, hotových porcí a potravin před koncem doby použitelnosti; při chybějícím označení nebo nedostatečném přehledu však mohlo zmrazení pouze odložit pozdější vyřazení. Podobně kompost snižoval množství bioodpadu ve směsném odpadu, sám o sobě však nepředstavoval prevenci vzniku jedlého potravinového odpadu.

Materiální a kognitivní rovina proto působily společně. Dobře uspořádaný prostor částečně přebíral funkci paměti a snižoval nutnost udržovat celý inventář zásob v hlavě. Mezi empiricky doloženými postupy se opakovalo vyhrazení viditelné zóny pro rychlou spotřebu, používání průhledných nádob, označování zmrazených porcí a vedení jednoduchého společného seznamu.

6.8 POSUZOVÁNÍ TRVANLIVOSTI A BEZPEČNOSTI POTRAVIN

Data ukazují kontinuum mezi striktním respektováním data uvedeného na obalu a flexibilnějším senzoryckým posouzením. R12 považovala krátké překročení data u některých potravin za orientační a zvažovala jejich skutečný stav (rozhovor_R12). R11 používala čich a současně preventivně mrazila potraviny s blížícím se koncem doby použitelnosti (rozhovor_R11). Nešlo tedy o dvě pevné skupiny participantů, ale o rozhodování podle typu potraviny, délky skladování a míry jistoty ohledně podmínek uchování.

Averze k riziku byla výraznější u citlivých kategorií. Participantů častěji kontrolovali datum použitelnosti u masa a mléčných výrobků než u těstovin, koření nebo konzerv. Výpovědi současně ukazují, že nerozlišování mezi označeními „spotřebujte do“ a „minimální trvanlivost do“ mohlo vést k neadekvátním rozhodnutím. Zjištění tak podporují potřebu přesně rozlišovat bezpečnostní význam jednotlivých typů údajů o trvanlivosti a kategorií potravin.

Významná byla historie skladování. Potravina nalezená vzadu v lednici byla problematická nejen kvůli datu na obalu, ale také proto, že participant někdy nevěděl, jak dlouho byla otevřená, zda byla mimo chlazení nebo kdo s ní manipuloval. Ve sdíleném bydlení byla tato nejistota ještě vyšší. Označování data otevření se proto v analytické syntéze objevilo jako jednoduchý způsob snížení nejistoty u otevřených omáček, pomazánek a dalších obdobných produktů.

Senzorycké a kuchařské kompetence byly často sociálně naučené. Prarodiče a rodiče představovali zdroj postupů pro zpracování, zavařování nebo tepelnou úpravu; FG1_R4 například uvedla, že by matku požádala o radu, jak určitou surovinu spotřebovat (FG1_R4). Znalosti se tak nepřenasály pouze jako abstraktní informace, ale také jako důvěra v praktickou zkušenost blízkého člověka.

Kuchařská sebedůvěra ovlivňovala, zda starší surovina představovala příležitost k dalšímu využití, nebo položku bez zřejmého účelu. R15 popisovala pečení z přežralých banánů a zapékání šunky či sýra, jimž dávala druhý život (rozhovor_R15); R16 využívala zeleninu k přípravě kimchi. V datech se tak opakoval význam několika obecně použitelných transformačních postupů, jako byly zapékání, mixování, zmrazování, fermentace nebo využití v polévce.

U části participantů se objevoval konflikt mezi normou nevyhazovat a nechutí potravinu skutečně sníst. R16 měla dlouho prošlou čokoládu, kterou nechtěla jíst ani vyhodit, a uvažovala o jejím darování. Tento případ ukázal, že morální norma mohla vést také k odkládání rozhodnutí; pokud nebyla dostupná přijatelná možnost využití nebo předání, potravina se pouze přesouvala v rámci domácnosti.

Zjištění byla následně převedena do analytického návrhu bezpečnostně diferencovaného rozhodovacího postupu, který rozlišoval typ údaje o trvanlivosti, kategorii potraviny, to, zda byla potravina otevřena, podmínky skladování, senzorycké znaky a možnost dalšího zpracování. Kvalitativní data ukazují, že důležitými podmínkami přijatelnosti podobných informací jsou stručnost a dostupnost v okamžiku rozhodování.

6.9 KONFIGURACE TRŽNÍHO PROSTŘEDÍ, CENA A SLEVY

Cena působila v kvalitativních datech obousměrně. Vyšší finanční odpovědnost na jedné straně zvyšovala pozornost věnovanou využití potravin; R12 po zhoršení finanční situace více zvažovala, zda potravinu skutečně spotřebuje. Na druhé straně prostředí cenových akcí vytvářelo pobídku nakoupit více, než odpovídalo reálné potřebě. R10 popsal názorný případ tří balení tofu ve slevě, z nichž jedno následně vyhodil (rozhovor_R10).

FG2_R4 podrobně popsala logiku nákupu velkých balení: větší varianta byla jednotkově výrazně levnější, a proto ji koupila i dvoučlenná domácnost s očekáváním, že najde více způsobů využití. Po několika použitích však část balení zůstala. Výhodná cena za jednotku tak nebyla totožná s výhodnou cenou skutečně spotřebovaného množství.

Slevy u potravin s blížícím se datem mohly naopak podporovat jejich využití, pokud participant danou položku skutečně potřeboval a plánoval ji brzy spotřebovat. R14 oceňovala nabídky zboží s blížícím se datem, současně však zdůrazňovala, že by produkt nekoupila pouze proto, aby se nevyhodil; musela pro něj mít reálné využití (rozhovor_R14). Tento rozdíl odděloval cílený nákup od dalšího impulzivního předzásobení.

Růst cen zvyšoval význam plánování, zároveň však mohl posilovat nákup větších levnějších balení nebo předzásobování při cenových akcích. Výsledek závisel na tom, zda převážila snaha vyhnout se finanční ztrátě způsobené vyhozením, nebo snaha maximalizovat vnímanou výhodnost nákupu. Tento mechanismus byl v další analýze propojen s velikostí domácnosti, možnostmi porcování a dostupností mrazáku.

Tržní prostředí ovlivňovalo také dostupnost menších balení, vzhledové standardy ovoce a zeleniny a viditelnost zlevněných či vzhledově nedokonalých položek. Část participantů byla ochotna koupit jednotlivý kus nebo vzhledově nedokonalý produkt, pokud byl snadno dostupný a nebyl vnímán jako kvalitativně závadný. Vnímání ceny a kvality se tak prolínalo s normami obchodního prostředí.

R20 popsal zkušenost z gastronomie, kde byly po skončení provozu vyhazovány větší objemy vráceného jídla (rozhovor_R20). Tento pohled rozšiřoval vnímanou odpovědnost za hranice domácnosti. Ve výpovědích se objevovalo riziko odmítnutí komunikace, která by moralizovala jednotlivce a současně opomíjela viditelný odpad institucí.

Z hlediska komunikačních preferencí z toho vyplývá, že ekonomický rámec byl přesvědčivější tehdy, když konkretizoval hodnotu nesnědené části a zároveň reflektoval tržní podmínky, jako byly velikosti balení, množstevní slevy nebo možnost koupit přesnější množství. Samotné konstatování, že vyhazování znamená finanční ztrátu, přinášelo méně nových informací.

6.10 SOCIÁLNÍ INTERAKCE

Sociální interakce netvořily pouze vnější vliv na jednotlivce; byly součástí samotné organizace hospodaření s potravinami. Rodina předávala dovednosti, osoby žijící v páru vzájemně ovlivňovaly každodenní volby, vrstevníci měnili čas a místo konzumace a širší sociální síť mohla absorbovat přebytky. Nejsilněji bylo v datech patrné rodičovské modelování, kdy participant často popisovali, že nakupovali, vařili nebo posuzovali potraviny způsobem, který znali z domova. FG1_R9 přímo spojoval vlastní chování s vlivem rodičů.

Prarodiče představovali zdroj konzervačních postupů a silné normy neplýtvat. V diskusích se objevovalo zavařování, mražení, zpracování úrody i využití zbytků pro zvířata. Šlo o praktický repertoár konkrétních postupů, nikoli pouze o abstraktní environmentální hodnoty. Mezigenerační předávání zkušeností tak rozšiřovalo počet možností, jak s přebytkem naložit.

Kontrastní případ ukazuje, že zkušenost s nedostatkem mohla vést také k nadzásobení. FG1_R1 popsal matku, která vyrůstala s přísně rozpočítanými potravinami a v dospělosti chtěla mít lednici stále plnou (FG1_R1). Stejný historický kontext tedy mohl aktivovat jak úctu k jídlu, tak potřebu hojnosti; výsledky nepodporují jednoduchou představu, že starší generace automaticky méně plýtvá.

Soužití v páru představovalo výrazný prostor vzájemného ovlivnění. R17 přisuzoval část svého environmentálního uvažování partnerce studující environmentální problematiku (rozhovor_R17). V jiných případech partner či partnerka zvyšovali riziko duplicit neúplným přehledem o zásobách nebo odlišným nákupním rytmem. Vliv se vytvářel průběžným vyjednáváním o chuti, ceně, čase a dělbě domácích činností.

Vrstevnický vliv působil především prostřednictvím situací, nikoli otevřené diskuse o plýtvání. Společný oběd, objednávka s kolegy nebo návštěva restaurace měnily plán spotřeby doma. Současně měl praktický tip od kamaráda vysokou důvěryhodnost; FG1_R2 uvedl, že by si informaci vyhledal, pokud by mu ji sdělil kamarád. Vrstevníci tak mohli působit jako zdroj narušení plánu i jako kanál praktického sociálního přenosu.

Sociální síť fungovala také jako mechanismus dalšího využití přebytku. R11 v případě přebytku potravin zvala další osoby nebo odvážela jídlo prarodičům (rozhovor_R11). FG2_R4 předávala potraviny s blížícím se koncem doby použitelnosti matce, která je dále rozdělila v širší rodině nebo využila pro zvířata. Přbytek se v takových případech měnil z individuální ztráty ve zdroj péče a reciprocity.

Přímé napomínání bylo naopak přijímáno spíše negativně. Participanti nechtěli kontrolovat jednání druhých a odmítali moralizující tón. Žádoucí norma se šířila spíše viditelnou praxí, tedy odnesením zbytku z restaurace, společným vařením ze zásob, nabídkou přebytku nebo sdílením konkrétního tipu. Tento výsledek je následně zohledněn při interpretaci preferovaného stylu komunikace.

6.11 FUNKČNÍ PRAKTIKY PREVENCE A ZÁCHRANY JÍDLA

Korpus obsahoval široký repertoár již používaných preventivních a záchranných praktik. Domácnosti s dobrým přehledem zpravidla nespolehaly na jediný postup, ale kombinovaly kontrolu zásob, nákupní seznam, menší nákupy, řazení podle data, včasné zmrazení, dojíždání a sdílení. Kombinace více jednoduchých postupů snižovala závislost na jednom konkrétním pravidle.

Dojíždání zbytků patřilo k nejběžnějším strategiím. Zbytek oběda se měnil ve večeři nebo jídlo do krabičky. Tato praxe byla snazší tehdy, když porce odpovídala potřebě, jídlo bylo přijatelné i následující den a participant mohl zbytky bezpečně uložit a ohřát. Obtíže vznikaly při neochotě jíst stejné jídlo opakovaně, u špatně přenositelných pokrmů nebo při neplánované změně denního rozvrhu.

Kreativní transformace rozšiřovala možnosti využití. R15 pekla z přezrálých banánů a zapékala šunku a sýr, čímž potravinám dávala druhý život (rozhovor_R15). R16 využívala zeleninu k fermentaci. Tyto příklady ukázaly, že další využití nemuselo znamenat nucené dojíždání stejného pokrmu; změna formy mohla obnovit jeho atraktivitu.

Mražení představovalo silný preventivní nástroj, pokud bylo použito včas. R11 zmrazovala potraviny před koncem doby použitelnosti a R15 rozdělávala balení masa. Bariérou bylo zapomínání na obsah mrazáku a neoznačené porce. Z empirické syntézy proto vyplynulo, že samotné zmrazení bylo účinnější v kombinaci s označením obsahu a průběžným plánem další spotřeby.

Sdílení bylo účinné zejména u participantů s dostupnou rodinnou nebo přátelskou sítí. Přebytky byly rozdávány, využity při návštěvě nebo předány prarodičům. U samostatně žijících osob bez blízké sítě byla tato možnost omezená. Sdílení prostřednictvím digitálních platform se v datech jeví jako potenciálně relevantní pouze tehdy, pokud nevyžadovalo administrativní úsilí nepřiměřené hodnotě konkrétní potraviny.

Kompostování a využití nepoživatelných zbytků pro zvířata byly důležité pro nakládání s materiálem, který již nebylo možné konzumovat, ale analyticky byly odlišeny od prevence vzniku jedlého potravinového odpadu. Někteří participanti spojovali kompostování s pocitem, že neplýtvají, přestože potravina nebyla využita k původnímu účelu. Toto rozlišení bylo důležité pro interpretaci hierarchie jednotlivých praktik.

Společným znakem udržitelných postupů byla nízká praktická náročnost. Nákupní seznam v telefonu byl dostupnější než pomůcka, kterou bylo snadné zapomenout; recept vycházející z aktuálně dostupné suroviny byl užitečnější než obecná databáze a vyhrazení jedné viditelné zóny bylo praktičtější než detailní inventarizační systém. Výsledky tak zdůrazňují význam co nejjednoduššího postupu odpovídajícího hlavnímu zdroji odpadu v konkrétní domácnosti.

6.12 VNÍMANÍ PŮVODCI PLÝTVÁNÍ

Při spontánním označování největších původců plýtvání se účastníci FG často obraceli k obchodům, restauracím, hotelům, školním jídelnám a velkým akcím. Domácnosti zmiňovali méně výrazně, přesto FG1_R4 upozornila, že po sečtení všech domácností šlo „ve výsledku taky o velké plýtvání“ (FG1_R4). Vnímání problému tak ovlivňovala viditelnost jednorázově velkého množství odpadu, nikoli pouze jeho souhrnný dopad.

Připisování odpovědnosti institucím podporovalo požadavek na systémovou změnu, současně však u části participantů oslabovalo pocit významu vlastního jednání. R8 srovnával dvě porce vyhozené doma s desítkami porcí vyhazovanými jinde a uzavíral, že domácí množství nemá cenu řešit (rozhovor_R8). V analytické syntéze byl tento jev popsán jako relativizace vlastního příspěvku na základě srovnání s viditelně větším odpadem.

U gastronomických provozů účastníci zmiňovali požadavek čerstvosti, předem připravené množství, velikost porcí a hygienická pravidla. FG2_R6 například popsal situaci, kdy restaurace musela mít jídlo čerstvé a některé zbytky podle jeho zkušenosti nemohla ponechat do dalšího dne (FG2_R6). Šlo o účastnickou interpretaci provozního prostředí, nikoli o právní audit; analyticky však dokládala očekávání, že odpovědnost za omezení odpadu nesou také instituce.

Tabulka 1: Charakteristiky vybraných původů plýtvání potravinami

AKTÉR	VNÍMANÁ SITUACE VEDOUcí K ODPADU	MECHANISMUS / VÝZNAM	EMPIRICKY ODVOZENÁ INTERVENČNÍ IMPLIKACE
Domácnosti	Drobné přebytky, duplicity, změny plánů a zapomenuté položky se sčítají napříč velkým počtem domácností.	Nízká viditelnost jednotlivého příspěvku; difuze odpovědnosti.	Domácí rutiny, měření jedlého odpadu a konkrétní mikro-role.
Maloobchod	Kosmetické standardy, tlak na čerstvost, neprodané zásoby, velká balení a slevy vázané na objem.	Spotřebitelská očekávání a provozní optimalizace vytvářejí přebytek.	Menší balení, odstupňovaná cena, normalizace nedokonalých kusů, redistribuce.
Restaurace a hotely	Velké porce, bufety, nejistá poptávka a požadavek každodenní čerstvosti.	Pohostinnost a komfort jsou spojeny s nadbytkem.	Menší porce s možností přídatku, automatická nabídka krabičky, průběžná redistribuce.
Školní jídelny	Nepřihlášené obědy, omezená volba, velká první porce a vrácení jídla žáky.	Nízká autonomie strávníka a slabá vazba mezi plánem a skutečnou účastí.	Přihlašování, menší výchozí porce, možnost přídatku a participace žáků.
Velké akce	Mnoho prodejních míst a vysoká nejistota poptávky vytvářejí přebytky na konci akce.	Zajištění dostupnosti pro všechny převládá nad rizikem odpadu.	Dynamické doplňování, předobjednávky, závěrečné slevy a bezpečná redistribuce.
Spotřebitelé	Požadují dokonalý vzhled, okamžitou čerstvost a někdy kupují objem kvůli výhodné ceně.	Kvalita je zaměřována za estetickou bezchybnost a hojnost.	Cenové zvýhodnění, vysvětlení kvality, menší porce a pozitivní sociální norma.

Souhrn těchto výpovědí ukazuje, že důvěryhodnost komunikačních aktivit souvisí také s vnímanou férovostí rozdělení odpovědnosti. Participantů příznivěji přijímali představu, v níž domácnosti, maloobchod, gastronomie a školy nesou odlišné díly odpovědnosti. Viditelné institucionální kroky proto v analytické syntéze souvisejí s vyšší kolektivní účinností, zatímco jednostranné moralizování domácností může posilovat obranné reakce.

6.13 OSVOJOVÁNÍ PRAKTIK HOSPODAŘENÍ S POTRAVINAMI

Nejvýznamnějším zdrojem praktických dovedností byla rodina. Participantů popisovali, že se doma učili vařit, spotřebovávat zásoby, mrazit, skladovat a chápat, že jídlem se neplýtvá. Rodiče, zejména matky, často nejen předávali pravidla, ale dlouhodobě zůstávali hlavními organizátory rodinného hospodaření s potravinami. Partneři a prarodiče tento repertoár dále rozšiřovali.

Sociální sítě a videoplatformy plnily odlišnou funkci. Participantů je využívali jako zdroj nových, levných, rychlých, vegetariánských či zdravých receptů, postupů pro zpracování ovoce a zeleniny, mražení nebo organizaci lednice. Výhodou byla názornost a možnost setkat se s obsahem bez aktivního vyhledávání; nevýhodou proměnlivá důvěryhodnost a rychlé zapomínání obsahu. Škola byla vnímána jako prostředí, které mohlo téma zasadit do širšího kontextu prostřednictvím projektových dnů, přednášek nebo práce konkrétních učitelů.

Důvěryhodnost nebyla dána pouze komunikačním kanálem. Rostla s dlouhodobou zkušeností se zdrojem, vnímanou odborností, institucionální autoritou, transparentností podkladů a shodou více zdrojů. Přátelé a rodina byli důvěryhodní zejména při předávání praktických tipů, odborníci a instituce při poskytování bezpečnostních informací, dat a širších environmentálních souvislostí. Rozdílné typy zdrojů tak plnily v informačním procesu různé funkce.

Tabulka 2: Přehled identifikovaných praktik nakládání s potravinami

ZDROJ	TYPICKÝ PŘEDÁVANÝ OBSAH	PODMÍNKY DŮVĚRY	EMPIRICKY ODVOZENÁ KOMUNIKAČNÍ IMPLIKACE
Rodina a partneři	Vaření, skladování, dojíždění, mražení, norma nevyhazovat.	Osobní zkušenost, blízkost a viditelný příklad.	Rodinné výzvy, mezigenerační tipy a rozdělení rolí.
Sociální sítě a YouTube	Recepty, rychlé triky, organizace lednice, životní styl.	Autenticita, názornost, nepřehnaná komerce a možnost ověřit zdroj.	Krátké video s jednou akcí; delší podklady po rozkliknutí.
Škola a univerzita	Ekologie, výroba potravin, projektové učení a praktické experimenty.	Kompetence učitele a propojení s reálnou situací.	Praktické výzvy, jídelny, koleje a práce s vlastním odpadem.
Odborníci, instituce a média	Bezpečnost, data, environmentální a ekonomické dopady.	Transparentní metodika, stabilní reputace a shoda více zdrojů.	Zdrojovat čísla, vysvětlit typy dat a přiznat nejistotu.
Vrstevníci a kolegové	Doporučení restaurací, aplikací, receptů a sdílení přebytků.	Relevance pro podobný životní režim a nepoučující tón.	Peer-to-peer formáty, společné vaření a sociální normalizace.

Výsledky ukazují existenci vícezdrojového informačního ekosystému. Ověřený obsah mohl pocházet od instituce nebo odborníka, názornou demonstraci mohl zprostředkovat tvůrce digitálního obsahu, škola mohla vytvořit praktickou zkušenost a rodina či vrstevníci podporovali udržení nové rutiny. Důvěryhodnost proto souvisela nejen s konkrétním médiem, ale také s odpovídající kombinací zdroje, typu informace a životní situace.

6.14 KOMUNIKAČNÍ PREFERENCE

Hodnocení komunikačních materiálů ukazuje silnou preferenci konkrétních sdělení. FG1_R5 oceňovala tipy, které bylo možné bezprostředně uplatnit bez dlouhého hledání (FG1_R5). R10 upřednostňoval sdělení, které neobsahovalo pouze obecnou výzvu „neplývejte“, ale ukazovalo, co lze udělat s konkrétním zbytkem (rozhovor_R10). Tento požadavek odpovídá zjištěné mezeře mezi postojem a každodenní praxí.

Ve skupinových diskusích byla příznivěji hodnocena struktura, v níž krátký údaj, obraz nebo běžná situace nejprve upoutaly pozornost a následně bezprostředně nabídly konkrétní postup. FG2_R3 navrhovala nejprve uvést zajímavý údaj upozorňující na problém a poté nabídnout návod, „jak z toho ven“ (FG2_R3). Samostatné šokující číslo bez návazného řešení bylo naopak spojováno s bezmocí nebo s dojmem známé a málo užitečné informace.

Emocionální rámování mělo diferencovaný účinek. Někteří participanté oceňovali silnější přirovnání, jiní odmítali katastrofické předpovědi a pocit manipulace. Přijatelnější byly emoce spojené s běžnou situací, například lítost nad zaplacenou porcí, péče o rodinu, radost z využití nebo uspokojení z uspořádané lednice. Vyvolávání viny bylo méně vhodné tam, kde participanté již normu neplýtvat přijímali a další moralizování mohlo vyvolávat obranu.

Humor a neformální jazyk byly přijímány pozitivně, pokud nezakrývaly hlavní instrukci. Formulace typu „nevyhazuj to, udělej tohle“ se ve FG2 objevila jako příklad přímého plakátového sdělení (FG2_R2). Preferovaný tón byl neformální a respektující, nikoli kontrolující. Participanté lépe reagovali na situační formulace zohledňující změnu okolností než na obecné hodnocení jejich schopnosti plánovat.

Důvěryhodnost zdroje byla významná zejména u statistických údajů a informací o bezpečnosti či environmentálních dopadech. R20 preferoval studie a transparentní podklady (rozhovor_R20). Tvůrci digitálního obsahu (influenceři) byli vnímáni jako potenciální zprostředkovatelé tématu nebo konkrétních receptů, jejich autenticitu a komerční spolupráci však participanté posuzovali kriticky. Za přesvědčivější byla považována kombinace ověřitelného institucionálního zdroje s autentickou demonstrací běžné situace.

Sociální média fungovala jako prostředí náhodného kontaktu s obsahem. Recept nebo tip se mohl objevit při běžném prohlížení obsahu a algoritmus následně nabízel obdobná témata. Tato vlastnost podporovala dosah, současně však znamenala krátkou dobu pozornosti. Ve výpovědích se proto opakovala preference obsahu s rychle pochopitelným vizuálním sdělením, jasnou výzvou k jednání a možností uložit si jej pro pozdější použití.

Největší praktickou relevanci měly komunikační podněty v blízkosti rozhodovací situace. Před nákupem šlo o kontrolu zásob a volbu množství, u regálu o velikost balení a očekávanou spotřebu, po nákupu o uložení, před odjezdem o využití čerstvých položek. U aplikací obchodů participanté oceňovali možnost využití již existujících nákupních dat, zatímco ruční vedení kompletního inventáře bylo hodnoceno jako příliš časově náročné.

Konkrétní statistické údaje byly přijímány lépe tehdy, pokud byly snadno představitelné. FG1_R6 uvedl:

„Na mě třeba dobře působí ty čísla, prostě jako fakta.“ (FG1_R6).

Samotné tuny nebo miliardy však mohly být abstraktní; FG2_R3 považovala podíl, například třetinu, za srozumitelnější než samotné množství v tunách (FG2_R3). Vnímaná relevance čísel tak závisela na jejich převodu do měřítka blízkého každodenní zkušenosti.

Finanční rámec získával na významu po osamostatnění a nástupu do práce. Vyhozené jídlo nebylo vnímáno jen jako ztráta peněz, ale také jako zbytečně vynaložená práce a čas. Konkrétní cena nesnědené části proto v datech působila bezprostředněji než obecné konstatování, že plýtvání stojí peníze.

Negativní emoce mohly zvýšit pozornost, pokud zviditelnily dosud přehlížený dopad; příznivěji však byly přijímány při bezprostředním propojení s proveditelným řešením. Materiály, které problém pouze dramatizovaly, působily morbidně či příliš obecně nebo vyvolávaly pocit viny bez nabídky řešení, a proto u nich bylo vyšší riziko odmítnutí.

Za méně funkční byly označovány vizuály s drobným písmem, příliš mnoha prvky, nejasnou pointou, nedůvěryhodným tipem nebo radou, kterou účastníci považovali za příliš samozřejmou či obtížně proveditelnou. FG2_R1 ocenil opačný princip založený na jednoduchém shrnutí, jehož hlavní informace by byla patrná bez dlouhého zkoumání a čtení (FG2_R1).

Celková syntéza komunikačních preferencí ukazuje, že samotná informační kampaň neřeší všechny identifikované bariéry. Omezení spojená s velikostí balení, dostupností kuchyňského zázemí, možností odnést zbytek nebo koordinací více členů domácnosti mají materiální a organizační povahu. Komunikační prvky jsou proto analyticky posuzovány ve vazbě na širší podmínky, nikoli jako samostatné řešení všech příčin plýtvání.

6.15 PODMÍNKY ÚČINNÉ KOMUNIKACE A DIGITÁLNÍ PODPORY

Tematická analýza zachytila široký soubor funkcí, které participanté považovali za potenciálně užitečné. Patřily mezi ně přehled zásob, upozornění na blížící se konec doby použitelnosti, recepty, nákupní seznam, rady ke skladování, možnosti sdílení přebytků, kalkulace finančního nebo environmentálního dopadu, gamifikační prvky a nástroje umělé inteligence. Výpovědi současně ukazují, že atraktivita funkce automaticky neznamená ochotu dlouhodobě ji používat.

Klíčovým kritériem byla praktická náročnost používání. Ruční zapisování každé položky, data a množství bylo hodnoceno jako další povinnost, zejména u časově zatížených participantů. FG2_R8 preferoval řešení, v němž by aplikace obchodu využila data z věrnostní karty a na jejich základě identifikovala nakoupené položky, jejich trvanlivost a možnosti využití (FG2_R8). Automatizace a integrace do již používaného digitálního prostředí proto byly hodnoceny příznivěji než samostatný detailní inventář.

Participanté rovněž preferovali volitelnost funkcí. Jako přijatelnější se jevila možnost zapnout pouze vybrané funkce, například upozornění na rizikové položky, sdílený seznam nebo recepty; kalkulace dopadů, bodové systémy či nástroje umělé inteligence byly spíše doplňkovými funkcemi pro motivované uživatele. U oznámení byla zdůrazňována přiměřená frekvence a možnost snadného vypnutí.

Tabulka 3: Vyhodnocení identifikovaných komunikačních priorit

PRIORITA	FUNKCE	AKTIVOVANÝ MECHANISMUS	PREFEROVANÝ POŽADAVEK	HLAVNÍ RIZIKO
1	Automatický import nákupu z digitální účtenky nebo věrnostní aplikace.	Snížení informační náročnosti a podpora přehledu o zásobách.	Minimální ruční zadávání; transparentní práce s daty.	Neúplná historie nákupů a obavy o soukromí.
2	Upozornění na položky určené k rychlé spotřebě a na blížící se konec doby použitelnosti.	Zvýšení nápadnosti rizikové položky ve vhodném okamžiku.	Nastavitelná frekvence, priorita a možnost snadného vypnutí.	Přemíra notifikací a následné ignorování upozornění.
3	Recepty z nakoupených surovin a zbytků.	Vyšší vnímaná vlastní účinnost a menší náklady hledání řešení.	Krátké recepty podle vybavení, času a počtu porcí.	Recept vyžaduje další obtížně dostupné ingredience nebo příliš mnoho času.
4	Rady ke skladování, mražení a typům označení trvanlivosti.	Snížení nejistoty při rozhodování o bezpečnosti a dalším využití.	Informace specifické pro jednotlivé druhy potravin a zohledňující bezpečnostní rizika.	Příliš obecné doporučení může vést k nebezpečné nebo naopak přehnaně opatrné interpretaci.
5	Sdílený seznam a označení společných či vlastních zásob.	Podpora koordinace a omezení duplicit.	Jednoduché odškrtnutí a srozumitelná pravidla sdílení.	Detailní evidence může být časově náročná a rychle se přestat používat.
6	Nabídka přebytků, jídel dostupných na poslední chvíli a míst pro darování.	Reciprocita a zvýšení možnosti přesměrovat přebytek jiné osobě.	Nízká administrativní náročnost, lokálnost a jasná pravidla bezpečnosti.	Registrace nebo předání může být náročnější než vnímaná hodnota potraviny.
7	Kalkulátory, gamifikace, fórum a AI.	Motivace, personalizace a podpora učení.	Volitelná doplňková vrstva, která neblokuje základní funkce.	Složitost, ztráta hlavního účelu nebo soutěž o body bez vazby na skutečné chování.

Z výpovědí nevyplynula jednoznačná preference nové samostatné aplikace. Naopak se opakovala představa, že použitelnější by mohla být funkce integrovaná do aplikace obchodního řetězce, doručovací služby, univerzity nebo sdíleného domácího seznamu. Digitální nástroj byl tedy vnímán především jako podpora existující rutiny, nikoli jako její náhrada.

7. MECHANISMY PREVENCE PLÝTVÁNÍ: CO FUNGOVALO A ZA JAKÝCH PODMÍNEK

7.1 EMPIRICKY IDENTIFIKOVANÉ MECHANISMY

Napříč rozhovory se opakovaně objevovala neurčitost nebo difuze odpovědnosti. Tento mechanismus byl patrný především tam, kde nákup, skladování a konzumaci řídilo více osob nebo kde mladý člen domácnosti neměl jasně vymezenou roli. Praktickým důsledkem byla nižší kontrola zásob a odkládání rozhodnutí o tom, kdo má konkrétní potravinu spotřebovat. V odborné literatuře je podobný jev popisován jako oslabení přisouzení odpovědnosti (ascription of responsibility) a jako problém koordinace v rámci domácího hospodaření (Aschemann-Witzel et al., 2015; van Geffen et al., 2020). V této zprávě se používá české označení „neurčitost odpovědnosti“, protože pozorované rozdělení úloh vystihuje lépe než obecná představa sociálněpsychologické difuze ve velké skupině.

Druhým mechanismem byla nízká nápadnost zásob neboli selhání mentálního inventáře. Položka uložená mimo běžné zorné pole přestávala vstupovat do plánování a byla znovu objevena až při úklidu nebo po překročení data použitelnosti. Jde o jev úzce spojený s rutinami plánování a skladování, které předchozí studie opakovaně spojovaly s množstvím domácího odpadu (Stefan et al., 2013; Stancu et al., 2016; Hebrok & Boks, 2017). Empirická data současně ukazují, že fyzické uspořádání lednice nebo mrazáku může tuto kognitivní zátěž částečně převzít.

Třetí skupina mechanismů souvisela s časem a očekáváním budoucí spotřeby. V datech se objevovalo upřednostňování okamžitého pohodlí před vzdálenějším budoucím důsledkem, zejména při únavě, změně denního rozvrhu nebo snadné dostupnosti hotového jídla. Analyticky se tento vzorec blížil konceptům preference bezprostřední odměny a časové nekonzistence (present bias, temporal discounting), které popisují vyšší váhu bezprostředních nákladů a odměn oproti pozdějším důsledkům (O'Donoghue & Rabin, 1999). Současně se objevoval optimistický odhad budoucí spotřeby: účastníci předpokládali, že velké či zlevněné množství později využijí, ale tento plán se nenaplnil. Konflikt mezi cíli mít dostatek, jednat pohodlně, vyhovět momentální chuti a neplýtvat byl popsán také v dalších výzkumech (Quested et al., 2013; Graham-Rowe et al., 2014; Russell et al., 2017; van Geffen et al., 2020).

Čtvrtým mechanismem byla averze k riziku při posuzování bezpečnosti potravin. Pokud nebyla známá historie skladování nebo účastníci nedůvěřovali vlastnímu senzorickému posouzení, preventivní vyhození představovalo subjektivně bezpečnější volbu. Tento mechanismus byl výraznější u citlivějších kategorií, zejména masa a mléčných výrobků. Literatura o označování trvanlivosti obdobně ukazuje, že rozlišování údajů „spotřebujte do“ a „minimální trvanlivost do“ ovlivňuje vyřazování potravin (Thompson et al., 2018). S tím souvisela vnímaná vlastní účinnost (self-efficacy), tedy přesvědčení, že člověk dokáže daný postup úspěšně provést, a v širším smyslu vnímaná behaviorální kontrola (perceived behavioral control), která zahrnuje dovednosti, zdroje a příležitosti (Bandura, 1977; Ajzen, 1991, 2002). Pokud účastníci neznali jednoduchý způsob dalšího využití nebo jej nepovažovali za zvládnutelný, měla pro ně daná položka nižší praktickou hodnotu.

Sociální interakce se projevily jako sociálně podmíněné narušení plánu i jako ochranný mechanismus. Neplánovaný oběd nebo večeře s vrstevníky měnily spotřebu potravin doma, zatímco dostupná rodina nebo přátelé umožňovali přebytek předat. Druhý z uvedených procesů lze charakterizovat jako reciprocitu a prosociální přesměrování přebytku. Viditelný příklad rodičů, prarodičů, partnerů a vrstevníků současně vytvářel deskriptivní sociální normu, tedy představu o tom, jaké jednání je v blízkém prostředí běžné; toto rozlišení odpovídá klasickému pojetí deskriptivních a injunktivních norem (Cialdini et al., 1990).

Další mechanismy se týkaly osobní relevance a identity. Vlastní peníze a vědomí času a práce vložených do výdělku zvyšovaly bezprostřední význam ekonomické hodnoty potravin; u jiných účastníků byl důležitější environmentální rámec nebo motiv péče. Pokud bylo naopak doporučení prezentováno jako součást identity, s níž se účastníci neztotožňovali, jeho relevance se snižovala. Tento jev je ve zprávě označen jako nesoulad s preferovanou identitou. V části výpovědí se objevovala také relativizace vlastního příspěvku: domácí ztráta byla považována za zanedbatelnou ve srovnání s odpadem obchodů či gastronomie.

Posledním průřezovým mechanismem byla informační a organizační náročnost. Praktický tip nebo digitální nástroj byl přijatelný tehdy, pokud nevyžadoval dlouhé vyhledávání, ruční vedení paralelní evidence, složitou registraci ani mnoho navazujících kroků. Tento výsledek odpovídal širším zjištěním, že schopnost a příležitost mohou mít na omezení plýtvání stejně významný nebo významnější vliv než samotná motivace (Aydin, 2026; van Geffen et al., 2020). Mechanismy uvedené výše nejsou interpretovány jako stabilní osobnostní vlastnosti; aktivovaly se v konkrétních situačních podmínkách, které jsou systematicky rozlišeny v tabulce v příloze 12.4.

7.2 VAZBA MECHANISMŮ NA SITUAČNÍ PODMÍNKY A PODPŮRNÉ PRVKY

Mechanismy byly interpretovány ve vazbě na konkrétní situační podmínky, nikoli jako univerzálně působící psychologické faktory. Tabulka v příloze 12.4 proto odděluje tři analytické vrstvy: situační kontext či podmínku; cílovou skupinu nebo typ uspořádání, v němž byl daný kontext doložen; a mechanismus vysvětlující následný výsledek. Jeden participant mohl během běžného týdne vstupovat do několika kontextů současně, například pracovat ve směnném provozu, žít v páru a reagovat na slevové nabídky.

Z dat vyplývá, že změna samotné informovanosti nebyla pro řadu mechanismů dostačující. Neurčitost odpovědnosti souvisela s rozdělením rolí, nízká nápadnost zásob s fyzickým uspořádáním, optimistický odhad spotřeby s velikostí balení a cenou, bezpečnostní nejistota s typem potravin a historií skladování a informační náročnost s počtem kroků potřebných k použití digitálního nástroje. Empiricky odvozený podpůrný prvek uvedený v příloze 12.4 proto představuje hypotézu o opatření, které může v dané situaci změnit interpretaci nebo usnadnit jednání; nejde o již prokázaný kauzální účinek.

Toto rozlišení zároveň umožnilo propojit mechanismy s analytickými personami v příloze 12.5. Persona A shrnuje případy omezené autonomie mladého člena žijícího s rodiči; persona B kombinuje omezené kuchyňské zázemí, mobilitu a krátký plánovací horizont studentů žijících na kolejích; persona C zachycuje časový tlak a únavu pracujících; persona D omezenou možnost sdílet přebytek v jednočlenné domácnosti a citlivost k velkým balením; persona E neúplnou koordinaci osob samostatně hospodařících v páru; persona F dostupnou sociální síť a reciprocitu; a persona G vysokou informační a organizační náročnost digitálních nástrojů. Persony tedy představují syntézu několika mechanismů a situací, nikoli alternativní definici kontextu.

Tabulka v příloze 12.4 ponechává jednotlivé situační podmínky analyticky oddělené, persony v příloze 12.5 je spojují do rozpoznatelných životních konfigurací a tabulka v příloze 12.6 je převádí do konkrétních rozhodovacích okamžiků. Tato návaznost umožňuje sledovat cestu od empirické výpovědi přes mechanismus až k testovatelnému podpůrnému prvku. Při dalším ověřování nestačí sledovat pouze výsledné chování; důležité je také zjistit, zda podpůrný prvek skutečně zvýšil vnímanou kontrolu, nápadnost ohrožené položky, důvěru v bezpečnostní informaci nebo sociální přijatelnost sdílení.

8. DOPORUČENÍ PRO OSVĚTOVÉ A KOMUNIKAČNÍ KAMPANĚ

8.1 EMPIRICKY ODVOZENÉ STRATEGICKÉ PRINCIPY

1. Převod postoje do rutiny

Data opakovaně ukazují, že samotný souhlas s normou neplýtvat nezaručoval odpovídající praxi. Empiricky podloženým principem je proto spojení sdělení s jedním konkrétním krokem v situaci, v níž odpad reálně vzniká.

2. Rozlišování podle role a situačních podmínek

Stejně staří participantů měli zásadně odlišnou pravomoc nad nákupem, skladováním a vařením. Výsledky proto podporují segmentaci podle míry autonomie, vybavení, typu bydlení a denního režimu; samotný věk není dostačujícím vysvětlením.

3. Omezení praktické a informační náročnosti

Časově zatížení participantů odmítali postupy vyžadující detailní evidenci nebo mnoho kroků. Jako přijatelnější byly hodnoceny jednoduché prvky, například jedna viditelná zóna v lednici, sdílený seznam nebo několik univerzálních postupů zpracování zbytku.

4. Zvýšení viditelnosti ohrožených potravin

Zapomenuté položky se objevovaly napříč různými typy domácností. Zjištění proto zdůrazňují fyzické i digitální způsoby snižující nároky na průběžné udržování přehledu o zásobách, například řazení starších položek dopředu, používání průhledných nádob nebo upozornění na několik rizikových položek.

5. Přesné ekonomické rámování

Vlastní rozpočet zvyšoval motivaci omezovat odpad, zatímco množstevní slevy podporovaly nadměrný nákup. Z výsledků vyplývá, že ekonomická komunikace je přesvědčivější, pokud pracuje s cenou skutečně spotřebované porce a reálnou možností využít celé balení, nikoli s obecným zákazem slevových n.

6. Bezpečnostně diferencované informace

Nejistota ohledně bezpečnosti potravin vedla k preventivnímu vyřazení, zejména u citlivých kategorií. Zjištění podporují rozlišování informací podle typu údaje o trvanlivosti, druhu potravin, toho, zda byla otevřena, a podmínek skladování; univerzální doporučení založené pouze na senzorickém posouzení by nebylo adekvátní.

7. Pozitivní sociální norma místo napomínání

Participantů většinou odmítali veřejné korigování druhých, pozitivně však reagovali na příklady běžného sdílení, společného vaření nebo odnesení nedojedeného jídla. Zjištění proto podporují sociální modelování a reciprocitu spíše než zostuzování.

8. Viditelná spoluúčast institucí

Obchody, gastronomické provozy, školy a organizátoři akcí byli participanty často označováni za spoluodpovědné za vznik odpadu. Zapojení těchto aktérů je důležité nejen kvůli strukturálním podmínkám, ale také pro posílení vnímané férovosti kampaně a omezení relativizace vlastního příspěvku.

9. Hodnocení skutečného chování

Výpovědi ukazují rozdíl mezi deklarovaným postojem a konkrétními případy. Z toho vyplývá potřeba odlišit komunikační dosah a oblibu sdělení od behaviorálních změn, například kontroly zásob, počtu duplicit, zmrazování, využívání zbytků nebo množství jedlého odpadu.

10. Více motivačních rámců pro stejnou praxi

Environmentální význam není ve vzorku univerzálně dominantní. Stejný postup lze rámovat jako finanční úsporu, cestu ke zdravějšímu režimu, prostředek udržení pořádku, projev péče o rodinu, zdroj pohodlí nebo environmentální přínos; flexibilní rámování proto lépe odpovídá heterogenitě participantů.

11. Sdílená odpovědnost domácností a institucí

FG ukazují, že kampaň zaměřená pouze na jednotlivce může být vnímána jako nespravedlivá. Zjištění proto podporují souběžné zviditelnění kroků domácností, maloobchodu, gastronomie, škol a dalších aktérů.

12. Automatizace a volitelnost digitální podpory

Participantů oceňovali potenciál receptů, připomínek a nákupních dat, odmítali však náročnou ruční evidenci. Empiricky podloženým principem je proto integrace do existujících aplikací, automatický import dostupných dat a možnost aktivovat pouze vybrané funkce.

8.2 NÁVRH EVALUACE OSVĚTOVÝCH A KOMUNIKAČNÍCH KAMPANÍ

Kvalitativní analýza poskytuje podklad pro návrh budoucího smíšeného pilotního ověřování, které by mohlo kombinovat procesní ukazatele, měření aktivace mechanismů a konkrétní behaviorální indikátory. Z dat vyplývá jako relevantní zejména využití krátkých vstupních a následných rozhovorů, behaviorálních deníků, auditů odpadu a sledování používání konkrétního podpůrného prvku. Takové uspořádání evaluace by umožnilo odlišit kontakt s kampaní od skutečné změny rutiny a současně vysvětlit, proč byl intervenční prvek v určité situaci použit či nepoužit.

Tabulka 4: Přehled potenciálně využitelných hlavních sdělení

ÚROVEŇ	PŘÍKLAD INDIKÁTORU	INTERPRETACE / METODICKÁ POZNÁMKA
Dosah a expozice	zobrazení obsahu, dokončení videa, naskenování QR kódu, otevření notifikace	Ukazuje pouze kontakt; neprokazuje změnu chování.
Porozumění	správné rozlišení údajů „spotřebujte do“ a „minimální trvanlivost do“, znalost záchranných postupů	Bezprostřední měření i měření s časovým odstupem.
Záměr a sebedůvěra	vnímaná zvládnutelnost kontroly zásob, mražení a využití zbytků	Interpretace společně s behaviorálním ukazatelem.
Rutina před nákupem	podíl nákupů, kterým předcházela kontrola zásob nebo využití nákupního seznamu	Možné měření deníkem či aplikací.
Správa zásob	označení zmrazených porcí	Možné pozorování nebo fotodeník při odpovídajícím souhlasu participantů.
Záchrana	počet zmrazených, přetvořených nebo sdílených položek	Nutnost analyticky odlišit záchranu jedlého jídla od kompostování.
Odpad	hmotnost a skladba potravinového odpadu	Přesnější informaci poskytuje krátký deník potravinového odpadu nebo audit než obecná retrospektivní otázka.
Sociální mechanismus	počet společných plánů, sdílených seznamů a nabídek přebytku	Interpretace odděleně podle typu uspořádání domácnosti.
Udržitelnost změny	udržení rutiny po 4–12 týdnech	Odlišení počátečního efektu novosti od skutečného návyku.
Využívání digitálního nástroje	automaticky importované nákupy, reakce na notifikace, otevření receptu a vypnutí upozornění	Oddělení skutečného používání funkce od pouhé instalace a zachycení míry obtěžování.
Institucionální změna	prodej nedokonalých kusů, volba menší porce, odnesené zbytky, redistribuované jídlo	Společná interpretace s domácím chováním umožňuje zachytit sdílenou odpovědnost.
Férovost a kolektivní účinnost	vnímání, že domácnosti i instituce skutečně jednají; ochota přispět vlastním krokem	Mechanismus, nikoli konečný dopad; interpretace vyžaduje propojení s behaviorálními ukazateli.

9. LIMITY VÝZKUMU A PODMÍNKY INTERPRETACE

Výsledky vycházejí ze záměrně heterogenního kvalitativního souboru a nejsou statisticky zobecnitelné na celou populaci generace Z. Výrazy jako „opakovaně“ či „napříč případy“ označují analytický výskyt motivu ve více výpovědích, nikoli populační prevalenci. Kvalitativní výzkum zde slouží především k vysvětlení mechanismů a podmínek jejich působení.

Téma plýtvání bylo normativně citlivé a mohlo podporovat sociálně žádoucí sebe prezentaci. Participantů často nejprve uváděli, že téměř neplýtvají, a teprve následný rozbor konkrétních incidentů odhaloval zapomenuté potraviny, nedojedené porce nebo nevyužité nákupy. Analýza proto dávala vyšší váhu konkrétním epizodám než globálním sebehodnocením, přesto nebylo možné zcela odstranit zkreslení vlastních výpovědí.

IHI i FG byly retrospektivní a závisely na paměti participantů. Frekvence a množství vyhozených potravin nebyly v tomto kvalitativním výzkumu měřeny vážením odpadu ani standardizovaným deníkem. Výpovědi proto lépe zachycovaly významy a rozhodovací procesy než přesnou kvantifikaci odpadu. Pro odhad skutečného množství bylo nutné výsledky vztahovat k dalším kvantitativním a behaviorálním částem projektu.

FG poskytly cenná data o normách a skupinovém vyjednávání, skupinová dynamika však mohla zvýraznit konsenzus, sebe prezentaci nebo názory verbálně dominantnějších účastníků. Citlivější přiznání mohla být naopak ve skupině tlumena. Kombinace s IHI tento limit částečně kompenzovala, nikoli však eliminovala.

Výzkumný soubor byl výrazně heterogenní z hlediska životní fáze, nebyl však konstruován jako průřez celou generací Z podle regionu, socioekonomického statusu či kulturního zázemí. Významná část participantů pocházela z Prahy nebo jiných městských prostředí. Mechanismy spojené s dostupností obchodů, dopravou a skladovacími podmínkami proto mohou mít v jiných regionech odlišnou podobu.

Věk byl používán jako rámec pro zařazení do generace Z, avšak interpretace záměrně neoddělovala kohortní efekt od efektu životní fáze. Rozdíly mezi nezletilým studentem žijícím s rodiči a samostatně hospodařícím pracujícím mladým dospělým mohly být dány především autonomií, příjmem a strukturou domácnosti, nikoli generační identitou jako takovou. To je důvod, proč zpráva pracovala s rolemi a situačními podmínkami místo zobecňujících stereotypů o generaci.

Dostupné analytické podklady neobsahovaly úplnou administrativní dokumentaci náboru, screeningu a informovaných souhlasů. Transkripty umožňovaly doložit opětovné ověření základních charakteristik a u části rozhovorů také verbální souhlas s nahráváním, nikoli však rekonstruovat všechny organizační kroky. Tato hranice byla v metodice explicitně uvedena, aby nedošlo k doplňování neověřených procedur.

Analýza byla interpretační a závisela na rozhodnutích výzkumníků při kódování, seskupování kategorií a formulaci mechanismů. Transparentnost byla podporována kódovacím rámcem, axiálními kategoriemi, ilustrativními citacemi a porovnáváním negativních případů. Přesto nelze výsledky chápat jako jedinou možnou interpretaci téhož korpusu; další analytik by mohl některé hranice témat vymezit odlišně.

Persony a scénáře jsou syntetickými analytickými konstrukty. Nejde o empiricky oddělené segmenty populace a jeden participant mohl odpovídat více personám nebo v čase přecházet mezi různými situačními kontexty. Jejich účelem je zpřehlednit vazbu mezi empirickými mechanismy a rozhodovacími okamžiky, nikoli vytvářet taxonomii všech členů generace Z.

Intervenční implikace byly odvozeny z výpovědí, hodnocení materiálů a zjištěných mechanismů, avšak kvalitativní data sama neprokazovala jejich kauzální účinnost. Každý navržený podpůrný prvek je proto třeba chápat jako empiricky a teoreticky zdůvodněnou hypotézu pro pre-test, pilotní ověření a následné behaviorální měření v relevantní situaci.

Časová povaha výzkumu byla průřezová. Rozhovory zachytily zkušenosti participantů v období 2023–2024 a neumožnily přímo sledovat, zda se popsané rutiny dlouhodobě stabilizovaly nebo měnily po osamostatnění, změně zaměstnání či zavedení intervence. Longitudinální kvalitativní sledování by mohlo lépe odlišit krátkodobé adaptační strategie od trvalých návyků.

10. ZÁVĚRY

Výzkum ukazuje, že postoje příslušníků generace Z v analyzovaném souboru nelze charakterizovat jako lhostejné k plýtvání potravinami. Ve výpovědích převažoval souhlas s normou neplýtvat a výrazná citlivost k ekonomické ztrátě; environmentální význam byl rovněž přítomen, u části participantů však zůstal abstraktnější. Klíčový analytický problém spočívá v převodu postoje do rutiny.

Výsledky ukazují, že riziko plýtvání se zvyšovalo tehdy, když nebyly jasně rozděleny role, zásoby nebyly dostatečně nápadné, denní rozvrh se nečekaně měnil, balení bylo příliš velké nebo participant neměl čas či dovednosti surovinu dále zpracovat. Nižší riziko bylo naopak spojeno s funkční koordinací, průběžnou kontrolou zásob, realistickým nákupem, viditelností starších položek a dostupným postupem pro jejich další využití.

Výsledky ukazují, že sociální interakce měly zásadní vysvětlující význam. Rodina a prarodiče předávali praktické znalosti, partner či partnerka mohli koordinaci posílit i oslabit a vrstevníci měnili denní jídelní rozvrh. Pozitivněji než veřejné napomínání působily viditelný příklad, praktická pomoc, společné vaření, nabídka přebytku a reciproční sdílení.

Hodnocení komunikačních materiálů ukazuje preferenci krátkých, konkrétních a důvěryhodných sdělení umístěných blízko okamžiku rozhodování. Největší relevanci měly informace, které přímo propojovaly identifikovaný problém s jedním proveditelným krokem a současně respektovaly bezpečnostní rozdíly mezi potravinami.

Syntéza dále ukazuje, že samotná informace nemůže kompenzovat nevhodnou velikost balení, nedostatečné zázemí na kolejích, chybějící časovou kapacitu nebo nejasné vlastnictví zásob. Zjištění proto podporují propojení komunikačních prvků se změnami fyzického a institucionálního prostředí a s viditelnou spoluúčastí prodejců, škol, zaměstnavatelů a gastronomických provozů.

Pojem udržitelnosti ani environmentální motivace nejsou ve vzorku jednotné. Stejná praktika mohla být významově spojena s úsporou, zdravím, pořádkem, péčí, pohodlím nebo ochranou zdrojů. Takto komplexní interpretace lépe odpovídá heterogenitě životních situací než představa jednotné ekologické identity generace Z.

Digitální nástroje byly hodnoceny jako potenciálně užitečné zejména tehdy, pokud automatizovaly práci s dostupnými nákupními daty, výrazně nezvyšovaly administrativní zátěž a umožňovaly volit pouze relevantní funkce. Výsledky tedy podporují využití digitálních nástrojů jako doplňku existujících rutin, nikoli jako samostatného komplexního systému vyžadujícího nepřetržitou ruční evidenci.

11. BIBLIOGRAFIE

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179–211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
- Ajzen, I. (2002). Perceived behavioral control, self-efficacy, locus of control, and the theory of planned behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 32(4), 665–683. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2002.tb00236.x>
- Aschemann-Witzel, J., de Hooge, I. E., & Normann, A. (2016). Consumer-related food waste: Role of food marketing and retailers and potential for action. *Journal of International Food & Agribusiness Marketing*, 28(3), 271–285. <https://doi.org/10.1080/08974438.2015.1110549>
- Aschemann-Witzel, J., De Hooge, I. E., Amani, P., Bech-Larsen, T., & Oostindjer, M. (2015). Consumer-related food waste: Causes and potential for action. *Sustainability*, 7(6), 6457–6477. <https://doi.org/10.3390/su7066457>
- Aschemann-Witzel, J., Giménez, A., & Ares, G. (2018). Consumer in-store choice of suboptimal food to avoid food waste: The role of food category, communication and perception of quality dimensions. *Food Quality and Preference*, 68, 29–39. <https://doi.org/10.1016/j.foodqual.2018.01.020>
- Aschemann-Witzel, J., Jensen, J. H., Jensen, M. H., & Kulikovskaja, V. (2017). Consumer behaviour towards price-reduced suboptimal foods in the supermarket and the relation to food waste in households. *Appetite*, 116, 246–258. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2017.05.013>
- Aschemann-Witzel, J., Otterbring, T., de Hooge, I. E., Normann, A., Rohm, H., Almli, V. L., & Oostindjer, M. (2019). The who, where and why of choosing suboptimal foods: Consequences for tackling food waste in store. *Journal of Cleaner Production*, 236, 117596. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.07.071>
- Aydin, A. (2026). From tempting aisles to guilty leftovers: Exploring Generation Z's food waste behavior through the motivation, opportunity, and ability framework. *Sustainability*, 18(9), 4430. <https://doi.org/10.3390/su18094430>
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191–215. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.84.2.191>
- Boulet, M., Hoek, A. C., & Raven, R. (2021). Towards a multi-level framework of household food waste and consumer behaviour: Untangling spaghetti soup. *Appetite*, 156, 104856. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2020.104856>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Braun, V., & Clarke, V. (2019). Reflecting on reflexive thematic analysis. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 11(4), 589–597. <https://doi.org/10.1080/2159676X.2019.1628806>
- Braun, V., & Clarke, V. (2021). One size fits all? What counts as quality practice in (reflexive) thematic analysis? *Qualitative Research in Psychology*, 18(3), 328–352. <https://doi.org/10.1080/14780887.2020.1769238>
- Bravi, L., Francioni, B., Murmura, F., & Savelli, E. (2020). Factors affecting household food waste among young consumers and actions to prevent it: A comparison among UK, Spain and Italy. *Resources, Conservation and Recycling*, 153, 104586. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2019.104586>
- Carter, N., Bryant-Lukosius, D., DiCenso, A., Blythe, J., & Neville, A. J. (2014). The use of triangulation in qualitative research. *Oncology Nursing Forum*, 41(5), 545–547. <https://doi.org/10.1188/14.ONF.545-547>

- Cialdini, R. B., Reno, R. R., & Kallgren, C. A. (1990). A focus theory of normative conduct: Recycling the concept of norms to reduce littering in public places. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(6), 1015–1026. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.58.6.1015>
- Clement, J., Alenčikienė, G., Riipi, I., Starkutė, U., Čepytė, K., Buraitytė, A., Zabulionė, A., & Šalaševičienė, A. (2023). Exploring causes and potential solutions for food waste among young consumers. *Foods*, 12(13), 2570. <https://doi.org/10.3390/foods12132570>
- Corbin, J. M., & Strauss, A. (1990). Grounded theory research: Procedures, canons, and evaluative criteria. *Qualitative Sociology*, 13, 3–21. <https://doi.org/10.1007/BF00988593>
- DiCicco-Bloom, B., & Crabtree, B. F. (2006). The qualitative research interview. *Medical Education*, 40(4), 314–321. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2929.2006.02418.x>
- Gaiani, S., Caldeira, S., Adorno, V., Segrè, A., & Vittuari, M. (2018). Food wasters: Profiling consumers' attitude to waste food in Italy. *Waste Management*, 72, 17–24. <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2017.11.012>
- Graham-Rowe, E., Jessop, D. C., & Sparks, P. (2014). Identifying motivations and barriers to minimising household food waste. *Resources, Conservation and Recycling*, 84, 15–23. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2013.12.005>
- Guest, G., Bunce, A., & Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field Methods*, 18(1), 59–82. <https://doi.org/10.1177/1525822X05279903>
- Halicka, E., Kaczorowska, J., Rejman, K., & Plichta, M. (2025). Investigating the consumer choices of Gen Z: A sustainable food system perspective. *Nutrients*, 17(3), 591. <https://doi.org/10.3390/nu17030591>
- Hebrok, M., & Boks, C. (2017). Household food waste: Drivers and potential intervention points for design—An extensive review. *Journal of Cleaner Production*, 151, 380–392. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.03.069>
- Hennink, M. M., & Kaiser, B. N. (2022). Sample sizes for saturation in qualitative research: A systematic review of empirical tests. *Social Science & Medicine*, 292, 114523. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.114523>
- Hennink, M. M., Kaiser, B. N., & Marconi, V. C. (2017). Code saturation versus meaning saturation: How many interviews are enough? *Qualitative Health Research*, 27(4), 591–608. <https://doi.org/10.1177/1049732316665344>
- Charmaz, K. (2017). The power of constructivist grounded theory for critical inquiry. *Qualitative Inquiry*, 23(1), 34–45. <https://doi.org/10.1177/1077800416657105>
- Karunasena, G. G., Ananda, J., & Pearson, D. (2021). Generational differences in food management skills and their impact on food waste in households. *Resources, Conservation and Recycling*, 175, 105890. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2021.105890>
- Kitzinger, J. (1995). Qualitative research: Introducing focus groups. *BMJ*, 311(7000), 299–302. <https://doi.org/10.1136/bmj.311.7000.299>
- Kymäläinen, T., Seisto, A., & Malila, R. (2021). Generation Z food waste, diet and consumption habits: A Finnish social design study with future consumers. *Sustainability*, 13(4), 2124. <https://doi.org/10.3390/su13042124>
- Malterud, K., Siersma, V. D., & Guassora, A. D. (2016). Sample size in qualitative interview studies: Guided by information power. *Qualitative Health Research*, 26(13), 1753–1760. <https://doi.org/10.1177/1049732315617444>

- Morgan, D. L. (1996). Focus groups. *Annual Review of Sociology*, 22, 129–152. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.22.1.129>
- Neff, R. A., Spiker, M. L., & Truant, P. L. (2015). Wasted food: U.S. consumers' reported awareness, attitudes, and behaviors. *PLOS ONE*, 10(6), e0127881. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0127881>
- O'Brien, B. C., Harris, I. B., Beckman, T. J., Reed, D. A., & Cook, D. A. (2014). Standards for reporting qualitative research: A synthesis of recommendations. *Academic Medicine*, 89(9), 1245–1251. <https://doi.org/10.1097/ACM.0000000000000388>
- O'Donoghue, T., & Rabin, M. (1999). Doing it now or later. *American Economic Review*, 89(1), 103–124. <https://doi.org/10.1257/aer.89.1.103>
- Parizeau, K., von Massow, M., & Martin, R. (2015). Household-level dynamics of food waste production and related beliefs, attitudes, and behaviours in Guelph, Ontario. *Waste Management*, 35, 207–217. <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2014.09.019>
- Pope, C., Ziebland, S., & Mays, N. (2000). Analysing qualitative data. *BMJ*, 320(7227), 114–116. <https://doi.org/10.1136/bmj.320.7227.114>
- Qi, D., & Roe, B. E. (2016). Household food waste: Multivariate regression and principal components analyses of awareness and attitudes among U.S. consumers. *PLOS ONE*, 11(7), e0159250. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0159250>
- Qi, X., Li, M., Chen, J., Zhan, G., & Niu, L. (2025). What drives Generation Z to avoid food waste in China? An empirical investigation. *Foods*, 14(2), 323. <https://doi.org/10.3390/foods14020323>
- Quested, T. E., Marsh, E., Stunell, D., & Parry, A. D. (2013). Spaghetti soup: The complex world of food waste behaviours. *Resources, Conservation and Recycling*, 79, 43–51. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2013.04.011>
- Remr, J. (2013). Srovnání vybraných přístupů k realizaci evaluací. *Evaluační teorie a praxe*, 1(1), 29–52.
- Remr, J. (2015). Honba za vyšší návratností. Stojí opravdu za to? *Evaluační teorie a praxe*, 3(1), 33–59.
- Remr, J. (2015). Participativně založené evaluační přístupy. *Evaluační teorie a praxe*, 3(2), 79–100.
- Remr, J. (2019). Crowding-out effect of financial incentives for households to recycle waste. *Waste Management and the Environment IX*, 231, 269.
- Remr, J. (2023). Translating and validating the frugality scale among the Czech population. *Administrative Sciences*, 13(8), 182.
- Rohm, H., Oostindjer, M., Aschemann-Witzel, J., Symmank, C., Almli, V. L., De Hooge, I., Normann, A., & Karantinis, K. (2017). Consumers in a sustainable food supply chain (COSUS): Understanding consumer behavior to encourage food waste reduction. *Foods*, 6(12), 104. <https://doi.org/10.3390/foods6120104>
- Russell, S. V., Young, C. W., Unsworth, K. L., & Robinson, C. (2017). Bringing habits and emotions into food waste behaviour. *Resources, Conservation and Recycling*, 125, 107–114. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.06.007>
- Secondi, L., Principato, L., & Laureti, T. (2015). Household food waste behaviour in EU-27 countries: A multilevel analysis. *Food Policy*, 56, 25–40. <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2015.07.007>
- Setiawan, B., Purwanto, P., Iksari, W. S. D., & Suryadi, S. (2024). An inclusive extension of the Theory of Planned Behavior for explaining household food leftover reduction intention among Gen Z. *Journal of Social Marketing*, 14(3/4), 328–346. <https://doi.org/10.1108/JSOCM-09-2023-0210>

- Schanes, K., Dobernig, K., & Gözet, B. (2018). Food waste matters—A systematic review of household food waste practices and their policy implications. *Journal of Cleaner Production*, 182, 978–991. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.02.030>
- Schmidt, K. (2016). Explaining and promoting household food waste-prevention by an environmental psychological based intervention study. *Resources, Conservation and Recycling*, 111, 53–66. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2016.04.006>
- Stancu, V., Haugaard, P., & Lähteenmäki, L. (2016). Determinants of consumer food waste behaviour: Two routes to food waste. *Appetite*, 96, 7–17. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2015.08.025>
- Stefan, V., van Herpen, E., Tudoran, A. A., & Lähteenmäki, L. (2013). Avoiding food waste by Romanian consumers: The importance of planning and shopping routines. *Food Quality and Preference*, 28(1), 375–381. <https://doi.org/10.1016/j.foodqual.2012.11.001>
- Thompson, B., Toma, L., Barnes, A. P., & Revoredo-Giha, C. (2018). The effect of date labels and perceived food waste on consumers' discarding behaviour. *Waste Management*, 78, 124–134. <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2018.05.021>
- Thyberg, K. L., & Tonjes, D. J. (2016). Drivers of food waste and their implications for sustainable policy development. *Resources, Conservation and Recycling*, 106, 110–123. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2015.11.016>
- Tong, A., Sainsbury, P., & Craig, J. (2007). Consolidated criteria for reporting qualitative research (COREQ): A 32-item checklist for interviews and focus groups. *International Journal for Quality in Health Care*, 19(6), 349–357. <https://doi.org/10.1093/intqhc/mzm042>
- Tracy, S. J. (2010). Qualitative quality: Eight “big-tent” criteria for excellent qualitative research. *Qualitative Inquiry*, 16(10), 837–851. <https://doi.org/10.1177/1077800410383121>
- van Geffen, L., van Herpen, E., Sijtsema, S., & van Trijp, H. (2020). Food waste as the consequence of competing motivations, lack of opportunities, and insufficient abilities. *Resources, Conservation and Recycling: X*, 5, 100026. <https://doi.org/10.1016/j.rcrx.2019.100026>
- Viccaro, M., Coppola, A., D'Angelo, M. C., Genovese, F., Romano, S., & Cozzi, M. (2023). Young people are not all the same! The Theory of Planned Behaviour applied to food waste behaviour across young Italian generations. *Sustainability*, 15(20), 14741. <https://doi.org/10.3390/su152014741>
- Williams, H., Wikström, F., Otterbring, T., Löfgren, M., & Gustafsson, A. (2012). Reasons for household food waste with special attention to packaging. *Journal of Cleaner Production*, 24, 141–148. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2011.11.044>
- Young, W., Russell, S. V., Robinson, C. A., & Barkemeyer, R. (2017). Can social media be a tool for reducing consumers' food waste? A behaviour change experiment by a UK retailer. *Resources, Conservation and Recycling*, 117, 195–203. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2016.10.016>

12. PŘÍLOHY

12.1 CHARAKTERISTIKY PARTICIPANTŮ

Tabulka 5: Charakteristiky participantů IHI

ID	VĚK	ŽIVOTNÍ FÁZE	DOMÁCNOST A BYDLENÍ	ROLE V HOSPODAŘENÍ S POTRAVINAMI
R1	19	student střední školy	rodinný dům; rodiče, sourozenec a babička	matka hlavní nákupčí; respondent převážně konzument, občasné dokupování
R2	17	studentka střední odborné školy	dvojdům; domácnost, v níž zástupce generace Z žil společně s rodiči	potravinové hospodaření převážně řízeno rodiči; dílčí vlastní volby
R3	18	student obchodní akademie, brigády	rodinný dům; domácnost, v níž zástupce generace Z žil společně s rodiči, kompost	částečná samostatnost při jídle mimo domov, doma sdílené hospodaření
R4	22	vysokoškolská studentka a sportovkyně	kolej v Praze / rodinný dům v Karlovarském kraji	na koleji vlastní hospodaření s omezeným zázemím; část zásob od rodiny
R5	26	zaměstnaný v IT/datové oblasti	domácnost samostatně hospodařícího seznámeného či neseznámeného páru v Praze, bytová jednotka v domě	sdílené nákupy; významná část jídel získávána z firemní restaurace
R6	NA	student 3. ročníku fyzioterapie	malý byt v Ústí nad Labem s matkou	matka hlavní nákupčí; respondent pomáhá a ovlivňuje ekologické praktiky
R7	NA	žákyně základní školy	střídavě domácnost matky a otce; dům a byt	závislá na rodičích; vlastní volby hlavně u jídla mimo domov
R8	24	bez ukončeného učebního oboru, evidovaný na ÚP	panelový byt v Praze s rodiči	nepravidelné stravování; kombinace rodičovského zajištění, objednávek a vlastních nákupů
R9	15	žák základní školy	byt v Praze s rodiči a sourozencem	rodinná jídla a rodičovské nákupy; částečně vlastní drobné nákupy
R10	26	vysokoškolsky vzdělaný, zaměstnaný, často home office	domácnost samostatně hospodařícího seznámeného či neseznámeného páru v pražském bytě	respondent dělá velký nákup, partner dodatečný nákup čerstvých potravin; vaření přibližně sdílené
R11	26	rodičovská dovolená, přivýdělek	domácnost samostatně hospodařícího seznámeného či neseznámeného páru se dvěma dětmi v rodinném domě	výrazná pečující a organizační role; partner se podílí na přípravě jídel
R12	27	zaměstnaná ve směnném režimu	samostatná nájemní domácnost v Praze	plná odpovědnost za nákup, zásoby, vaření i odpad
R13	23	vysokoškolský student	kolej v Praze / rodinná domácnost u Plzně	na koleji převaha hotových jídel a minimální vaření; doma rodinné zajištění
R14	24	magisterská studentka, více částečných pracovních úvazků	spolubydlení s kamarádkou v Praze	vlastní potraviny a plánování; omezená finanční i časová kapacita
R15	21	studentka, částečný úvazek v kanceláři	byt v Praze s matkou a jejím manželem	kombinace rodinných zásob a vlastních nákupů/jídel mimo domov
R16	27	zaměstnaná v administrativě	pražský byt se dvěma spolubydlícími	většinou vlastní zásoby a vaření; sdílené jen základní suroviny

ID	VĚK	ŽIVOTNÍ FÁZE	DOMÁCNOST A BYDLENÍ	ROLE V HOSPODAŘENÍ S POTRAVINAMI
R17	27	pracující mladý dospělý	domácnost samostatně hospodařícího sezdáného či nesezdáného páru v malé jednotce rodinného domu	partnerka hlavní kuchařka; nákupy společné, silný vliv slev
R18	24	studentka a fyzioterapeutka	domácnost samostatně hospodařícího sezdáného či nesezdáného páru v bytě	respondentka dělá větší nákupy, partner dodatečný nákup; odlišné nákupní styly
R19	15	studentka víceletého gymnázia	rodinný dům v Praze s rodiči a sourozencem	matka vaří a rodiče nakupují; respondentka autonomní u školních obědů
R20	20	zaměstnaný	domácnost samostatně hospodařícího sezdáného či nesezdáného páru v bytě v Praze	nákupy společné, respondent převážně vaří; plánování spíše neformální

Tabulka ukazuje mimořádnou variabilitu autonomie nad potravinami. Na jednom pólu jsou nezletilí participanté, u nichž hlavní nákup a vaření řídí rodiče; na druhém pólu jsou samostatně žijící a pracující mladí dospělí s plnou odpovědností za nákup, zásoby i odpad. Mezi těmito póly se nacházejí studenti žijící na kolejích, osoby ve spolubydlení a členové domácností samostatně hospodařících párů. Tato variabilita vysvětluje, proč samotný věk není dostačujícím analytickým kritériem.

Z hlediska interpretace výsledků je nejvýznamnější role v hospodaření s potravinami. Např. dva participanté stejného věku měli odlišnou možnost ovlivnit velikost nákupu, způsob skladování nebo využití zbytků. Tabulka proto slouží především jako kontextualizační mapa pro tematickou analýzu a pro následnou konstrukci situačních kontextů.

Tabulka 6: Charakteristiky účastníků FG 1

ID	VĚK	STUDIUM/PRÁCE	BYDLENÍ NEBO MÍSTO PŮVODU
R1	19	student práv	Praha
R2	17	student oboru automechanik	Praha
R3	18	studentka mikrobiologie	bydlí v pražském bytě
R4	22	studentka práv	Praha
R5	26	absolventka přírodovědecké fakulty, učitelka	Praha
R6	neuvezen	student ekonomie	Praha
R7	neuvezen	studentka národního hospodářství	kolej v Praze
R8	24	studentka gymnázia	Praha
R9	15	student fyziky	kolej v Praze

První FG zahrnuje převážně studenty a mladé dospělé v přechodu k ekonomické a rezidenční samostatnosti. Ve skupině jsou zastoupeni účastníci žijící s rodiči i na kolejích, což v diskusi zvýraznilo témata školního stravování, omezeného kuchyňského zázemí a změny vztahu k ceně potravin po osamostatnění.

Skupina není chápána jako reprezentativní vzorek studentů; její analytickou hodnotou je možnost sledovat, jak se v interakci vyjednávaly významy udržitelnosti, odpovědnosti a správného zacházení s potravinami a jak účastníci reagovali na zkušenosti vrstevníků v jiné životní situaci.

Tabulka 7: Charakteristiky účastníků FG 2

ID	VĚK V PŘEPISU	STUDIUM/PRÁCE	DOMÁCNOST
FG2_R1	neuveden	projekční kancelář, podnikání	s bratrem a spolubydlícím
FG2_R2	neuveden	baristka, mateřská dovolená	s partnerem a dcerou
FG2_R3	neuveden	project manager v oblasti sociálních sítí	žije sama
FG2_R4	neuveden	zaměstnaná v maloobchodu s potravinami	s partnerem
FG2_R5	neuveden	IT podpora	s partnerkou
FG2_R6	neuveden	chemický laborant	žije sám
FG2_R7	neuveden	dětská agentura/kroužky	s partnerkou
FG2_R8	neuveden	magisterský student a pracovník v logistice	s partnerkou

Druhou FG tvořili převážně pracující mladí dospělí; zahrnovala samostatně žijící osoby, osoby ve spolubydlení i osoby žijící v páru. V diskusi se proto více objevovala časová náročnost zaměstnání, vlastní rozpočet, způsoby objednávání jídla, dělba domácích rolí a koordinace nákupů mezi více členy domácnosti.

Kontrast obou FG podporuje interpretační závěr, že rozdíly v rámci generace Z jsou do značné míry podmíněny životní fází a mírou autonomie. Skupiny byly záměrně využity ke kontrastu zkušeností; jejich rozdíly nejsou ve zprávě interpretovány jako statistické rozdíly mezi studenty a pracujícími.

12.2 VÝSLEDKY OTEVŘENÉHO KÓDOVÁNÍ

Otevřené kódy byly vytvářeny jako základní označení jednání, významů, podmínek a strategií. Tabulka představuje konsolidovaný kódovací rámec vycházející z porovnání IHI a FG. Jeden úsek přitom může nést více kódů; kódy se mohou překrývat, a tabulka proto není součtem četností.

Tabulka 8: Rámec otevřených kódů

DOMÉNA	OTEVŘENÝ KÓD	ANALYTICKÝ VÝZNAM	ILUSTRATIVNÍ INDIKÁTOR / ZDROJ
Normativní význam	Plýtvání jako nepřijatelné jednání	Obecné hodnocení vyhazování potravin jako špatného, zbytečného nebo nežádoucího.	„Já fakt nemám ráda plýtvání.“ (rozhovor_R16)
Normativní význam	Ekonomická ztráta	Vyhozená potravina je vnímána jako ztracená část příjmu, práce či rozpočtu.	„Vidím to jako, že jsem to musel kupovat... je to výsledek v té práci.“ (FG1_R1)
Normativní význam	Environmentální odpovědnost	Plýtvání je spojováno se zátěží planety, spotřebou zdrojů a neudržitelností.	„Snažíme se nějak co nejmíň zatěžovat planetu... neplýtváme těmi potravinami.“ (rozhovor_R16)
Normativní význam	Osobní odpovědnost	Jedinec si přisuzuje díl odpovědnosti za nákup, spotřebu a odpad.	„Sám se snažím dělat to správný rozhodnutí nebo prostě neplýtvat jídlem.“ (rozhovor_R13)
Normativní význam	Minimalizace vlastního podílu	Tendence popisovat plýtvání jako výjimečné, malé nebo převážně vznikající jinde.	„Ale je to spíš výjimečná situace.“ (rozhovor_R10)
Normativní význam	Kolektivní účinnost	Přesvědčení, že drobné individuální kroky mají význam, pokud je dělá více lidí.	„Jeden člověk si myslí, že nic nezvládne, ale... 1 000 lidí dohromady něco zvládnou.“ (rozhovor_R6)

DOMÉNA	OTEVŘENÝ KÓD	ANALYTICKÝ VÝZNAM	ILUSTRATIVNÍ INDIKÁTOR / ZDROJ
Normativní význam	Skepticismus vůči systémové změně	Pochybnost, zda jednotlivec může ovlivnit restaurace, obchodní řetězce nebo výrobce.	„Nevím, co by se muselo stát, aby se všichni chytli za čumák.“ (rozhovor_R12)
Normativní význam	Lítost a výčitky	Negativní emoce po vyhození nebo při představě zbytečné ztráty.	„Je mi to fakt jako líto.“ (FG1_R8)
Normativní význam	Kvalita a zdraví jako konkurující norma	Preferování čerstvosti, zdravotní vhodnosti či kvality může podpořit i ospravedlnit vyřazení jídla.	„Radši si koupím míň těch kvalitnějších.“ (motiv zachycen napříč rozhovory)
Nákupní rozhodování	Nákupní seznam	Psaný či digitální seznam jako opora paměti a omezení nadbytečných nákupů.	„Kdyby to byl třeba obrázek s telefonem... napsal si ho do telefonu.“ (rozhovor_R11)
Nákupní rozhodování	Kontrola zásob před nákupem	Prohlédnutí lednice, skříněk nebo mrazáku před odchodem do obchodu.	„Vždycky si projdeme, co nám tak nějak chybí.“ (rozhovor_R20)
Nákupní rozhodování	Plánování jídel	Volba receptů a jídel před nákupem, často na několik dní dopředu.	„Vymyslím jídlo, které chci vařit, a podle toho nakupuju.“ (rozhovor_R16)
Nákupní rozhodování	Menší a častější nákupy	Adaptace malých domácností a proměnlivých režimů na riziko nespoteřování.	„Míň a víckrát než jednou hodně.“ (rozhovor_R12)
Nákupní rozhodování	Velký zásobovací nákup	Nákup velkého množství najednou kvůli pohodlí, dopravě či režimu domácnosti.	„Dvakrát děláme fakt velký nákupy.“ (rozhovor_R17)
Nákupní rozhodování	Zásobení ve slevě	Akce aktivuje předzásobení, které může snížit náklady, ale zvýšit objem ohrožených zásob.	„Nakoupil tři balíčky tofu, protože byly ve slevě... jedno vyhazoval.“ (rozhovor_R10)
Nákupní rozhodování	Optimismus velkého balení	Předpoklad, že výhodné XXL balení se spotřebuje, i když velikost neodpovídá domácnosti.	„Naivně [se] sní, ale ono se to nesní.“ (FG2_R4)
Nákupní rozhodování	Nákup pod vlivem hladu	Hlad zvyšuje impulzivnost, šíří nákupu a nereálné očekávání spotřeby.	„Často jdu hladová na nákup. To je hrozné nebezpečný.“ (rozhovor_R14)
Nákupní rozhodování	Nákup podle momentální chuti	Volba jídla se mění podle aktuálního apetitu, což oslabuje plán a zvyšuje riziko nevyužitých zásob.	„Na co mám chuť... pak to vyhodím, protože... nemám chuť.“ (rozhovor_R12)
Nákupní rozhodování	Duplicitní nákup	Více členů kupuje stejné položky kvůli chybějícímu přehledu nebo komunikaci.	„Vůbec neví, co je doma, takže... nakoupí i ty věci, který doma jsou.“ (rozhovor_R18)
Nákupní rozhodování	Oddělené nákupní koše	Členové sdílené domácnosti nakupují převážně pro sebe, což omezuje společný přehled.	„Já nakupuju ty věci, který jím já, on... který jí víc on.“ (rozhovor_R10)
Skladování a monitoring	FIFO – starší dopředu	Uspořádání podle data spotřeby tak, aby byly ohrožené položky viditelné a použity první.	„Delší datum... dozadu... potřebuju spotřebovat hned... dopředu.“ (rozhovor_R10)
Skladování a monitoring	Zapomenuté potraviny	Položka vypadne z mentálního inventáře, typicky v zadní části lednice nebo skříně.	„Najdu něco, co jsem nevěděla, že tam mám.“ (rozhovor_R16)
Skladování a monitoring	Viditelnost jako připomínka	Fyzické umístění potraviny ovlivňuje její nápadnost a pravděpodobnost spotřeby.	„Spotřebovávat i ze zadních částí lednice.“ (rozhovor_R12)
Skladování a monitoring	Datum jako orientační hranice	Datum je používáno jako vodítko, nikoli vždy jako absolutní zákaz konzumace.	„Když to prošlo včera... tak tomu nic není... datum je takový obrazný.“ (rozhovor_R12)
Skladování a monitoring	Datum jako bezpečnostní hranice	U citlivých potravin vede blížící se či překročené datum k opatrnosti a vyřazení.	„Když vím, že to má projít za dva dny, tak to radši zmrazím.“ (rozhovor_R11)

DOMÉNA	OTEVŘENÝ KÓD	ANALYTICKÝ VÝZNAM	ILUSTRATIVNÍ INDIKÁTOR / ZDROJ
Skladování a monitoring	Senzorická kontrola	Čich, chuť, vzhled a konzistence doplňují nebo nahrazují formální datum.	„Otevřu a cejtím, že smrdí.“ (rozhovor_R11)
Skladování a monitoring	Mražení jako pojistka	Zmražení prodlužuje čas pro spotřebu a snižuje naléhavost okamžitého vaření.	„Jedno udělám a zbytek balíčku dám na mrazák.“ (rozhovor_R15)
Skladování a monitoring	Porcování a rozdělení balení	Rozdělení velkého balení na menší jednotky pro postupnou spotřebu.	Vyskytuje se zejména u masa, pečiva a hotových porcí (rozhovory_R11, R15, R18).
Skladování a monitoring	Omezený skladovací prostor	Malá lednice, jedna police nebo omezené vybavení na koleji limitují zásoby i možnosti uchování.	„Já tam mám jako jeden šuplík a jednu poličku.“ (rozhovor_R16)
Skladování a monitoring	Nedostatečné kuchyňské zázemí	Sdílené či improvizované kuchyňské zázemí zvyšuje praktickou a organizační náročnost vaření.	„Improvizovaná kuchyňka, kde je jenom vaříč.“ (rozhovor_R13)
Spotřeba a záchrana	Dojídání zbytků	Zbytky jsou využity jako další jídlo, často večere nebo oběd do krabičky.	„Dojídám to, co mi zbylo k obědu.“ (rozhovor_R10)
Spotřeba a záchrana	Kreativní druhý život	Stárnoucí surovina je převedena do pečení, zapékání, fermentace nebo jiného pokrmu.	„Dám tomu jako druhý život.“ (rozhovor_R15)
Spotřeba a záchrana	Recept podle dostupných surovin	Vyhledávání receptu vychází z toho, co je nutné spotřebovat.	„Mamka... upravuje [recepty] podle toho, co se doma potřebuje spotřebovat.“ (FG1_R4)
Spotřeba a záchrana	Sdílení a darování	Přebytky jsou nabídnuty rodině, přátelům, sousedům nebo kolegům.	„Pozvu lidi jenom, aby se to nezdělalo.“ (rozhovor_R11)
Spotřeba a záchrana	Rodina jako záchranná síť	Širší rodina absorbuje přebytky a zajišťuje jejich další distribuci.	„Moje mamka je taková záchrana.“ (FG2_R4)
Spotřeba a záchrana	Odnesení nedojedeného jídla	Zbytky z restaurace mohou být odneseny, ale praxe je ovlivněna typem podniku a sociálním komfortem.	Rozdílné postoje napříč rozhovory a FG; u části participantů přetrvává zdrženlivost.
Spotřeba a záchrana	Kompostování	Biologické zbytky jsou odděleny a vráceny do materiálového cyklu.	Kompost přítomen v části rodinných domácností; někdy bez dalšího využití kompostu (rozhovor_R17).
Spotřeba a záchrana	Krmení zvířat	Zbytky jsou předány slepicím, psům či jiným zvířatům.	„Slupky od brambor... se vezly babičce slepicím.“ (FG2_R4)
Spotřeba a záchrana	Rozlišení využitelného a nevyhnutelného odpadu	Participantů odlišují slupky, kosti a zkažené části od jídla, které mohlo být snědno.	Toto rozlišení ovlivňuje, zda situaci vůbec označí za plýtvání.
Spotřeba a záchrana	Preventivní vyhození	Potravina je vyřazena z obavy o zdraví i bez jistoty, že je nepoživatelná.	Vyskytuje se zejména u masa, mléčných výrobků a nejasného skladování.
Spotřeba a záchrana	Nadhodnocení porce	Příprava většího množství, než odpovídá hladu nebo počtu strávníků.	„Udělám si toho prostě hodně... už to nedojím.“ (FG1_R8)
Kontext a omezení	Časový tlak	Nedostatek času omezuje vaření, kontrolu zásob i zpracování ohrožených položek.	„Ten čas tam hraje velkou roli.“ (rozhovor_R4)
Kontext a omezení	Nepravidelný pracovní/studijní režim	Směny, škola a tréninky narušují pravidelnost jídla a využití zásob.	„Mám tři různé dny... závislý na tom, jestli jsem v práci.“ (rozhovor_R18)
Kontext a omezení	Narušení plánů sociální události	Jídlo doma zůstane, když participant jí neplánovaně u rodiny, s přáteli nebo venku.	„Šla k mámě nebo jsme s kamarádama někde jedli.“ (rozhovor_R14)

DOMÉNA	OTEVŘENÝ KÓD	ANALYTICKÝ VÝZNAM	ILUSTRATIVNÍ INDIKÁTOR / ZDROJ
Kontext a omezení	Únava a nízká motivace	Únava snižuje ochotu vařit, plánovat a zachraňovat suroviny.	„Už mi zase dochází nápady, co vařit... jsem z toho hodně unavená.“ (rozhovor_R14)
Kontext a omezení	Kuchařská sebedůvěra	Schopnost improvizovat určuje, zda je přebytek vnímán jako surovina, nebo problém.	„Já jsem takovej... neumětel.“ (rozhovor_R17)
Kontext a omezení	Vybíravost a změna apetitu	Potravina zůstává, protože na ni členové nemají chuť nebo ji odmítají.	Opakovaně spojeno s ovocem, pečivem, hotovými jídly a rodinnými porcemi.
Kontext a omezení	Nesoulad velikosti domácnosti a balení	Jedno a dvoučlenné domácnosti obtížně spotřebují standardní či XXL balení.	„To je prostě pro rodiny... jenom s přítelem... ono se to nesní.“ (FG2_R4)
Kontext a omezení	Mobilita mezi domácnostmi	Pohyb mezi kolejí a domovem či mezi rodiči komplikuje plánování a odpovědnost za zásoby.	Výrazné u R4, R7, R13 a R19.
Kontext a omezení	Finanční tlak	Omezený rozpočet zvyšuje pozornost k ceně i ochotu potravin využít.	„Čím míň peněz mám, tím víc nad tím přemýšlím.“ (rozhovor_R12)
Kontext a omezení	Cenová ambivalence	Nízká cena motivuje k záchraně, ale akce současně podporují nadbytečný nákup.	Mechanismus zřetelný v rozhovoru_R10 a FG2_R4.
Role a sociální vztahy	Hlavní organizátor hospodaření s potravinami	Jedna osoba drží přehled, plánuje, nakupuje a rozhoduje o spotřebě.	V domácnostech, v nichž zástupci generace Z žili společně s rodiči často matka; v domácnostech samostatně hospodařících sezdáných či nesezdáných párů role variabilní.
Role a sociální vztahy	Závislost na rodičovském systému	Mladší účastníci mají omezenou kontrolu nad nákupem, vařením a množství.	„Večeře... co máma udělá.“ (rozhovor_R19)
Role a sociální vztahy	Delegovaná kuchařská role	Vaření se přesouvá na kompetentnější nebo časově dostupnější osobu.	„Víc přítelkyně... v zájmu obou je to lepší.“ (rozhovor_R17)
Role a sociální vztahy	Sdílená koordinace	Domluva o nákupu, vaření a spotřebě snižuje duplicitu a zbytky.	„Se spolubydlícím domluvit, že si budeme vařit dohromady.“ (FG1_R9)
Role a sociální vztahy	Difuze odpovědnosti	Při více členech není jasné, kdo má položku spotřebovat nebo sledovat.	Projevuje se zejména ve spolubydlení a v domácnostech s oddělenými potravinami.
Role a sociální vztahy	Rodičovské modelování	Návyky jsou přebírány pozorováním rodičů a rodinných rutin.	„Myslím, že to je vlivem těch rodičů... částečně převzali.“ (FG1_R9)
Role a sociální vztahy	Prarodičovská znalost	Babičky a dědové fungují jako zdroj konzervačních dovedností a normy nevyhazovat.	„Babička... všechno zavařuje... spotřebovává... zamrazuje.“ (FG1_R3)
Role a sociální vztahy	Dědictví nedostatku a nadzásobení	Zkušenost nedostatku může vést buď k šetrnosti, nebo k potřebě plné lednice.	„Ať je ta lednice plná, ať je všeho dost.“ (FG1_R1)
Role a sociální vztahy	Partnerský vliv	Partner mění normy, výběr potravin, vaření i ekologickou citlivost.	„Přítelkyně, jelikož studuje životní prostředí... mě ovlivnila.“ (rozhovor_R17)
Role a sociální vztahy	Vrstevnícké stravování	Kamarádi a kolegové určují místo a čas jídla a mohou narušit domácí plán.	Objednávání s kolegy a společné obědy jsou častým scénářem (FG2_R3, FG2_R8).
Role a sociální vztahy	Nenapomínat druhé	Norma neplýtvat je často osobní; přímá korekce druhých je vnímána jako nepříjemná.	„Že bych někomu vyčítal... tak asi ne.“ (rozhovor_R13)

DOMÉNA	OTEVŘENÝ KÓD	ANALYTICKÝ VÝZNAM	ILUSTRATIVNÍ INDIKÁTOR / ZDROJ
Role a sociální vztahy	Pozitivní sociální přenos	Tip, recept nebo příklad od blízkého člověka je důvěryhodnější než obecné poučení.	„Kdyby mi to řekl třeba kamarád, vyhledal bych si to.“ (FG1_R2)
Komunikace a intervence	Praktický okamžitý tip	Nejlépe přijímané jsou malé kroky proveditelné bez dalšího hledání.	„Tipy, které jsou jednoduché, člověk je může hned implementovat.“ (FG1_R5)
Komunikace a intervence	Recept z konkrétního zbytku	Doporučení má spojit problém s přesnou akcí a surovinou.	„Ne obecný ‚neplývejte‘, ale... co můžeš udělat s takovými zbytky.“ (rozhovor_R10)
Komunikace a intervence	Krátká vizuální forma	Pozornost získává stručné, dobře čitelné a obrazově srozumitelné sdělení.	Dlouhé texty jsou opakovaně odmítány jako obsah, který by participant nečetl.
Komunikace a intervence	Sekvence problém–řešení	Nejprve aktivovat uvědomění, poté nabídnout konkrétní postup.	„Nejdřív... aby si uvědomili problém, pak... rady, jak z toho ven.“ (FG2_R3)
Komunikace a intervence	Emocionální konkretizace	Emoce funguje, když je spojena s představitelnou ztrátou, nikoli abstraktní katastrofou.	Část participantů oceňuje silné přirovnání, jiní odmítají přehnané strašení.
Komunikace a intervence	Humor bez moralizování	Lehký tón může snížit odpor a usnadnit sdělení, pokud nezlehčuje problém.	Požadavek vychází zejména z reakcí na komunikační materiály v IHI a FG.
Komunikace a intervence	Důvěryhodný zdroj	Studie, odborník, veřejná instituce či transparentní zdroj zvyšují přijetí tvrzení.	„U tohoto... nejrozměšnější nejvíc důvěřovat nějaký studii.“ (rozhovor_R20)
Komunikace a intervence	Sociální média jako náhodná expozice	Obsah se k mladým lidem dostává při běžném scrollování spíše než cíleným hledáním.	„Na Instagramu... na mě skáčou různé recepty.“ (FG2_R7)
Komunikace a intervence	Ambivalence influencerů	Influencer může inspirovat, ale komerční motivace a autenticita jsou posuzovány kriticky.	FG rozlišují osobní tip, spolupráci a nevěrohodnou reklamu.
Komunikace a intervence	Situační podnět v okamžiku rozhodování	Sdělení u regálu, v aplikaci obchodu, na obalu či lednici má vyšší šanci převést postoj do akce.	„Plakáty jakože ‚hej, nevyhazuj to, udělej tohle‘.“ (FG2_R2)
Komunikace a intervence	Digitální nástroj s nízkou praktickou náročností	Aplikace je přijatelná jen bez náročného ručního zadávání zásob.	R14 odmítá aplikaci vyžadující průběžné zapisování; FG2_R3 podporuje integraci do existujících aplikací.

Tabulka otevřeného kódování představuje základní analytickou úroveň, na níž jsou zachyceny konkrétní praktiky, významy a podmínky. Kódy nejsou vzájemně disjunktí; jeden výrok tak může zachycovat současně finanční ztrátu, reakci na slevu i změnu nákupního chování. Z toho důvodu nelze počet řádků ani počet ilustrativních citací interpretovat jako četnost jevu.

Význam tabulky spočívá v transparentnosti analytického postupu. Tabulka umožňuje zpětně sledovat, z jakých konkrétních dat vznikaly vyšší axiální kategorie a mechanismy. Zároveň ukazuje, že výsledná témata nejsou odvozena pouze z apriorního rámce, ale vznikala postupným porovnáváním jednotlivých případů.

12.3 VÝSLEDKY AXIÁLNÍHO KÓDOVÁNÍ

Axiální kódování spojilo otevřené kódy do vysvětlujících kategorií. Tabulka sleduje podmínky, kontext, strategie a následky. Kategorie nejsou nezávislé; cenová pobídka tak působí odlišně podle velikosti domácnosti, časového režimu a dostupnosti mrazáku.

Tabulka 9: Axiální kategorie a jejich vztahy

AXIÁLNÍ KATEGORIE	PŘÍČINNÉ PODMÍNKY	KONTEXT / INTERVENUJÍCÍ PODMÍNKY	STRATEGIE JEDNÁNÍ	DŮSLEDKY	NAPOJENÉ OTEVŘENÉ KÓDY
1. Hodnota potravin a normativní rámec	Znalost environmentálních a ekonomických dopadů; rodinná socializace; zkušenost s vlastním rozpočtem	Míra finanční autonomie, důvěra ve vlastní vliv, osobní identita šetrného člověka	Kontrola nákupů, snaha dojít, výčitky po vyhození, někdy minimalizace vlastního podílu	Vyšší pozornost k odpadu; bez podpůrných rutin však přetrvává mezera mezi postojem a chováním.	plytvání jako nepřijatelné; ekonomická ztráta; environmentální odpovědnost; kolektivní účinnost; lítost
2. Architektura odpovědnosti v domácnosti	Složení domácnosti, věk, ekonomická závislost, dělba nákupu a vaření	Jasnost rolí, autorita člena domácnosti s hlavní organizační odpovědností za potraviny, míra sdílení či oddělení potravin	Delegování, společné plánování, vlastní nákupní koše, připomínání a kontrola	Jasně role snižují duplicitu; nejasné nebo oddělené role vytvářejí slepá místa a difuzi odpovědnosti.	člen domácnosti s hlavní organizační odpovědností za potraviny; závislost na rodičích; oddělené nákupní koše; sdílená koordinace; difuze odpovědnosti
3. Časová organizace každodennosti	Škola, směny, tréninky, dojíždění, sociální aktivity a změny denního rozvrhu a práce na home office	Předvídatelnost týdne, únava, čas na vaření a dostupnost jídla mimo domov	příprava jídel do zásoby, menší nákupy, improvizace, objednávky, vynechávání jídel	Předvídatelný režim podporuje spotřebu; narušení plánu vede k nevyužitým čerstvým zásobám a rychlým nákupům.	časový tlak; nepravidelný režim; narušení plánů; únava; vrstevnické stravování
4. Kognitivní koordinace a mentální inventář	Počet členů, množství zásob, rozptýlené nákupy a frekvence změn	Používání seznamů, kontrola zásob, viditelnost položek a sdílená komunikace	Seznamy, prohlídka lednice, uspořádání, připomínky, společné zprávy	Snižování duplicit a zapomínání; při vysoké kognitivní zátěži se systém rozpadá.	nákupní seznam; kontrola zásob; FIFO; zapomenuté potraviny; duplicitní nákup
5. Materiální infrastruktura potravin	Velikost balení, úložný prostor, lednice, mrazák, kuchyňské zázemí na koleji a dostupnost kompostu	Možnost rozdělit, zmrazit, viditelně uložit nebo tepelně zpracovat	Porcování, mražení, přerovnávání, fermentace, kompostování	Dobré vybavení prodlužuje rozhodovací čas; nevhodné balení a omezené zázemí zvyšují odpad.	velké balení; omezený prostor; nedostatečné zázemí; mražení; porcování
6. Bezpečnost, nejistota a kompetence	Datum na obalu, nejasná historie skladování, citlivost potraviny a předchozí zkušenost	Riziková averze, znalost rozdílů mezi typy dat, důvěra ve smysly a kuchařská sebedůvěra	Senzorická kontrola, rychlá tepelná úprava, zmrazení nebo preventivní vyhození	Kompetence snižuje zbytečné vyřazení; nejistota vede k opatrnosti a odpadu.	datum jako orientace; datum jako hranice; senzorická kontrola; preventivní vyhození; kuchařská sebedůvěra

AXIÁLNÍ KATEGORIE	PŘÍČINNÉ PODMÍNKY	KONTEXT / INTERVENUJÍCÍ PODMÍNKY	STRATEGIE JEDNÁNÍ	DŮSLEDKY	NAPOJENÉ OTEVŘENÉ KÓDY
7. Cenové a tržní pobídky	Slevy, XXL balení, růst cen, poslední kusy a zlevněné položky před expirací	Ztrátová averze, vnímaná výhodnost, optimismus spotřeby a rozpočtový tlak	Předzásobení, volba levnějšího velkého balení, nákup položek s blížícím se koncem doby použitelnosti, menší nákupy	Cena může aktivovat šetrnost i nadspotřebu; účinek závisí na velikosti domácnosti a plánování.	zásobení ve slevě; optimismus velkého balení; finanční tlak; cenová ambivalence
8. Sociální regulace a přenos norem	Rodina, partner, vrstevníci, kolegové a zkušenost prarodičů	Identifikace s blízkými, důvěra, reciprocita, obava z konfliktu či moralizování	Napodobování, sdílení tipů, společné vaření, darování, nenapomínání	Pozitivní modely šíří praktiky; kritika může vyvolat odpor; sociální síť může absorbovat přebytky.	rodičovské modelování; prarodičovská znalost; vliv partnera či partnerky; pozitivní sociální přenos; nenapomínat druhé
9. Záchranné a adaptační praktiky	Vznik přebytku, blížící se datum, změna plánu nebo nadměrná porce	Dostupnost receptu, mrazáku, příjemce přebytku a ochota improvizovat	Dojídání, druhý život, sdílení, pozvání hostů, kompostování, krmení zvířat	Potravina se vrací do spotřeby; při absenci kapacity se problém pouze odkládá nebo přesouvá.	dojídání; kreativní druhý život; sdílení; rodina jako záchranná síť; kompost/zvířata
10. Aktivace komunikací	Nízká spontánní nápadnost tématu, vysoké informační zatížení a používání digitálních médií	Relevance, konkrétnost, důvěryhodnost, délka, tón a okamžik expozice	Krátký vizuální podnět, konkrétní tip, recept, údaj o penězích, integrace do aplikace obchodu	Pozornost a záměr vznikají, když sdělení snižuje námahu; obecná či moralizující sdělení rychle mizí.	praktický tip; sekvence problém–řešení; krátká vizuální forma; důvěryhodný zdroj; situační podnět v okamžiku rozhodování

Axiální kódování propojilo konkrétní otevřené kódy do vysvětlujících kategorií. Tabulka ukazuje, že jednotlivé faktory nepůsobily izolovaně; například účinek cenových pobídek se měnil podle velikosti domácnosti a dostupnosti mrazáku, zatímco časová organizace ovlivňovala nákup, vaření i využití zbytků. Kategorie proto představují vzájemně propojené části procesu nakládání s potravinami.

Axiální kategorie vytvářejí spojení mezi tematickým popisem v kapitole 6 a interpretací mechanismů v kapitole 7. Zatímco tabulka 9 ukazuje vztahy mezi podmínkami, strategiemi a důsledky, tabulka 10 tyto vztahy dále rozkládá do konkrétních situačních kontextů a mechanismů.

12.4 ANALÝZA MECHANISMŮ: CO FUNGOVALO, PRO KOHO A ZA JAKÝCH PODMÍNEK

Tabulka 10 rozlišuje situační kontext od cílové skupiny. Kontext zde označuje konkrétní podmínku či rozhodovací situaci (např. časový tlak, nejasné vlastnictví zásob nebo nízkou viditelnost potravin), nikoli typ příslušníka generace Z. Cílová skupina ve druhém sloupci uvádí, u koho byl daný kontext v datech doložen; jeden participant přitom mohl současně vstupovat do několika kontextů a jejich překryv je běžný.

Tabulka 10: Výčet a charakteristika mechanismů

SITUAČNÍ KONTEXT / PODMÍNKY (C)	CÍLOVÁ SKUPINA / USPOŘÁDÁNÍ, V NĚMŽ BYL KONTEXT DOLOŽEN	MECHANISMUS (M)	EMPIRICKY DOLOŽENÝ / ANALYTICKY ODVOZENÝ VÝSLEDEK (O)	EMPIRICKY ODVOZENÝ PODPŮRNÝ PRVEK
Omezená autonomie nad rodinnými zásobami a rozhodováním o nákupu	Především dospívající, kteří žili společně s rodiči	Neurčitost odpovědnosti a nízký monitoring zásob mimo vlastní spotřebu	Vlastní odpad vznikl zejména u svačin, školního jídla a individuálních nákupů; domácí odpad závisel hlavně na systému rodičů.	Konkrétní dílčí role odpovídající skutečné pravomoci mladého člena domácnosti
Omezené kuchyňské vybavení, sdílené úložné prostory a krátký či nejistý pobyt	Participant žijící na kolejkách nebo často se přesouvající mezi dvěma místy pobytu	Vysoká praktická náročnost vaření a krátký plánovací horizont	Převaha hotových jídel a menších zásob; riziko otevřených položek před odjezdem.	Jednoporcová a technicky jednoduchá řešení; připomenutí před odjezdem; jasná pravidla sdílené police
Omezená možnost spotřebovat nebo sdílet přebytek v rámci domácnosti, kdy chyběl další pravidelný strávník	Samostatně žijící mladí dospělí	Ztrátová averze podporovala opatrnější nákup, ale nebylo s kým přebytek sdílet v rámci domácnosti	Častější menší nákupy; zvýšená zranitelnost vůči velkému balení a změně chuti.	Menší balení, přesné porcování a snadný kanál pro předání přebytku
Paralelní nákupní režimy nebo nejasné vlastnictví zásob	Domácnosti samostatně hospodařících párů a osoby ve spolubydlení	Neúplný společný mentální inventář a ochrana autonomie ostatních členů	Duplicitní nákupy, nevyužitá sdílená položky nebo potraviny bez jasného vlastníka.	Jednoduchý společný seznam a srozumitelné označení společných a vlastních položek
Časový tlak, únava a nepředvídatelný denní rozvrh	Napříč pracujícími, studenty, pečujícími i dojíždějícími participanty	Preference okamžité dostupnosti a omezený repertoár zvažovaných řešení	Jídlo mimo domov nebo donáška, zatímco čerstvé suroviny doma stárly.	Rychlý postup použitelný v okamžiku změny rozvrhu; mrazitelná porce nebo jednoduchá transformace
Silně promoční prostředí, množstevní slevy a velká balení	Napříč životními situacemi; zvláště malé domácnosti a cenově citliví participanty	Optimistický odhad budoucí spotřeby a vnímaná výhodnost jednotkové ceny	Vyšší absolutní nákup a nespotřebovaná část balení.	Informace o počtu porcí, možnost menšího balení bez výrazné cenové penalizace, jednoduché porcování či mražení
Nejasná historie skladování nebo nepochopení typu data	Napříč skupinami; častěji ve sdílených zásobách a u citlivých potravin	Averze k riziku a nízká důvěra ve vlastní posouzení	Preventivní vyřazení potravin, která mohla být ještě použitelná; u rizikových potravin naopak oprávněná opatrnost.	Potravinově specifická informace o typu data, otevření, chlazení a bezpečném posouzení
Nízká percepční nápadnost položek	Napříč typy domácností; silnější ve sdílených nebo	Selhání mentálního inventáře a nedostatečné	Zapomenuté položky nebyly zahrnuty	Viditelná zóna položek k rychlé spotřebě, řazení starších dopředu

SITUAČNÍ KONTEXT / PODMÍNKY (C)	CÍLOVÁ SKUPINA / USPOŘÁDÁNÍ, V NĚMŽ BYL KONTEXT DOLOŽEN	MECHANISMUS (M)	EMPIRICKY DOLOŽENÝ / ANALYTICKY ODVOZENÝ VÝSLEDEK (O)	EMPIRICKY ODVOZENÝ PODPŮRNÝ PRVEK
v lednici, skříni nebo mrazáku	neuspořádaných prostorech	přenesení paměťové zátěže na uspořádání prostředí	do plánování a byly objeveny až pozdě.	nebo selektivní digitální upozornění
Sociální jídlo nebo jiná aktivita změnila původní plán domácí spotřeby	Především studenti a pracující mladí dospělí s častými kontakty s vrstevníky či kolegy	Sociálně podmíněné narušení plánu; sounáležitost měla vyšší okamžitou hodnotu než původní plán	Připravené nebo nakoupené jídlo doma zůstalo nespotřebované.	Krátká záchranná akce při změně rozvrhu (zmrazení, přesun do dalšího jídla nebo nabídka jiné osobě)
Dostupná síť rodiny, přátel nebo sousedů.	Participantů s funkční blízkou sociální sítí	Reciprocita a pečující identita	Přebytek byl předán jiné osobě a neskončil v odpadu.	Jednoduché a sociálně přijatelné sdílení bez stigmatizace
Vlastní odpad byl srovnáván s viditelným odpadem obchodů, gastronomie nebo velkých akcí	Napříč skupinami, zejména u participantů zdůrazňujících systémovou odpovědnost	Relativizace vlastního příspěvku a nižší vnímaná kolektivní účinnost	Domácí ztráta byla považována za málo významnou; kampaň mohla být vnímána jako nespravedlivá.	Viditelné souběžné kroky domácností i institucí a přesné vymezení rozdílných rolí
Digitální podpora vyžadovala ruční zadávání mnoha položek nebo kroků	Časově zatížení a digitálně aktivní participantů	Vysoká informační a organizační náročnost	Rychlé opuštění nástroje nebo jeho nepoužívání navzdory pozitivnímu postoji.	Automatický import dostupných dat, volitelné moduly a upozornění pouze na rizikové položky

Překryv situačních podmínek není metodickým problémem, neboť jejich funkce jsou analyticky rozlišeny; např. studenti žijící na koleji mohou čelit omezenému vybavení, změně denního rozvrhu, slevové nabídce a nízké viditelnosti položky ve sdílené lednici současně. Tabulka proto nevymezuje vzájemně vylučné segmenty; zachycuje mechanismy, které se mohou vzájemně kombinovat a zesilovat, nebo naopak tlumit.

Persony v tabulce 11 představují odlišný analytický nástroj: syntetizují typické kombinace životní situace, mechanismů a rizikových okamžiků pro účely návrhu účinné komunikace, a proto nejsou totožné s kontexty v tabulce 10. Vztah mezi oběma výstupy lze chápat tak, že persona A byla nejčastěji spojena s omezenou autonomií a změnou školního či sociálního rozvrhu; persona B s omezeným zázemím a nízkou viditelností; persona C s časovým tlakem; persona D s omezenou možností spotřebovat nebo sdílet přebytek v rámci domácnosti a s velkými baleními; persona E s paralelními nákupními režimy; persona F s dostupnou sítí pro reciprocitu; a persona G s informační náročností digitálních nástrojů.

12.5 ANALYTICKÉ PERSONY A TYPICKÉ ROZHODOVACÍ SCÉNÁŘE

Persony byly vytvořeny jako syntetické ideální typy; neslouží k zařazení všech příslušníků generace Z do pevných skupin ani k odhadu jejich četnosti. Jejich funkcí je převést mechanismy z tabulky 10 do rozpoznatelných životních situací a umožnit vyhodnocení, zda byl navržený komunikační nástroj pro danou kombinaci podmínek relevantní.

Tabulka 11: Analytické osoby a typické rozhodovací scénáře

PERSONA	CHARAKTERISTIKA PERSONY	HLAVNÍ MECHANISMUS	RIZIKOVÝ SCÉNÁŘ	EMPIRICKY ODVOZENÉ SDĚLENÍ	KANÁL
Persona A Závislý dospívající	15–19 let; žije v domácnosti s rodiči, kteří zajišťují většinu nákupů a vaření. Vlastní rozhodování se týká zejm. svačin, školních obědů a jídla s přáteli	Nízká kontrola nad zásobami; část odpovědnosti je připisována rodičům; vliv vrstevníků a chuti	Nesnedená svačina, odmítnutý školní oběd, změna plánů po škole	Konkrétní mikro-role (např. výběr jedné položky k přednostní spotřebě a dílčí zapojení do rodinného plánování)	Škola, video, nálepka/police v lednici
Persona B Student pendlující mezi kolejí a bydlištěm	20–25 let, omezené kuchyňské zázemí na koleji, malá či sdílená lednice, nepravidelné cesty do rodinného bydliště	Vysoká námaha vaření, krátký plánovací horizont, nejistota přítomnosti	Otevřená potravina před odjezdem, nesdílené položky ve společné lednici, převaha hotových jídel	Připomenutí před odjezdem (spotřeba, zmrazení nebo nabídnutí otevřených a rychle se kazících položek)	Studenti na kolejích, společná kuchyň, univerzitní aplikace, menza
Persona C Časově zatížený mladý pracovník	Směny nebo dlouhé pracovní dny, jídlo v práci, nepravidelný návrat domů	Pohodlí a okamžitá dostupnost převáží nad budoucí ztrátou; únava snižuje kreativitu	Nákup surovin s dobrým úmyslem, objednávka po náročném dni, zkažené čerstvé položky	Krátký postup při změně denního rozvrhu (rychlé využití, zmrazení nebo přesunutí porce do následujícího jídla)	Push notifikace před koncem směny, zaměstnavatel, aplikace
Persona D Samostatně žijící rozpočtový pragmatik	Jednočlenná domácnost, plná finanční odpovědnost, omezená spotřeba a standardní balení	Silná ztrátová averze, ale proměnlivá chuť a absence dalšího strávnicka	Velké balení, které se nevyplatí po započtení odpadu; jídlo nalezené v rohu lednice	Zobrazení ceny skutečně spotřebované porce; možnost volby menšího balení a přesného porcování	Regál, cenovka, online obchod, recepty pro jednu osobu
Persona E Domácnost samostatně hospodařícího páru s rozdílnými režimy	Dva členové s různým pracovním rytmem a stylem nakupování; jeden plánuje, druhý improvizuje	Neúplný společný mentální inventář, autonomie partnerů a riziko duplicit	Dvojití mléko nebo pečivo, nejasné plány na večeri, jeden člen nakoupí pro jistotu	Společný seznam zásob dostupný oběma osobám a jednoduché pravidlo pro průběžné dokupování	Sdílená poznámka v telefonu, domácí rutina, aplikace obchodu
Persona F Sociálně propojený záchránce	Má blízkou rodinu, přátele nebo sousedy, kteří jsou dostupní a sdílejí normu nevyhazovat	Reciprocita, péče a radost z pomoci zvyšují ochotu nabídnout přebytek	Příliš mnoho jídla před odjezdem nebo oslavou; blízcí se datum	Normalizace nabídnutí přebytku blízkým osobám jako běžné formy reciprocity a péče	Rodinné chaty, komunitní skupiny, pracoviště
Persona G – Digitální pragmatik bez chuti evidovat	Používá aplikace obchodů, mobilní platby a sociální sítě, ale nechce vést další samostatný inventář	Nízká náročnost a okamžitá užitečnost; citlivost na zahlcení notifikacemi a na soukromí	Stáhne aplikaci, ale po několika ručních zápisech ji opustí; položky zůstávají neviditelné	Automatický import nákupu a volitelné upozornění na položky s vyšším rizikem nespotebování	Aplikace řetězce či doručovací služby, účtenka, sdílený seznam

Propojení person s tematickými výsledky lze vyjádřit tímto interpretačním rámcem: persona A navazuje především na zjištění o omezené autonomii (kapitola 6.4); persona B na zjištění o bydlení na kolejích, skladování a mobilitě (kapitoly 6.5–6.7); persona C na časovou proměnlivost (kapitola 6.6); persona D na cenu, velikost balení a omezenou možnost sdílet přebytek (kapitola 6.9); persona E na koordinaci párů a osob ve spolubydlení (kapitoly 6.4 a 6.10); persona F na reciprocitu (kapitola 6.10); a persona G na digitální preference (kapitola 6.15).

Persony tedy nepředstavují alternativní segmentaci výzkumného souboru, ale tvoří spojovací článek mezi kvalitativními zjištěními a intervenční maticí (tabulka 12). V konkrétní kampani lze jednu personu využít k předběžnému ověření více podpůrných prvků nebo naopak jeden prvek testovat u několika person, pokud sdílejí stejný mechanismus.

12.6 INTERVENČNÍ MATICE PODLE OKAMŽIKU ROZHODNUTÍ

Tabulka 12: Intervenční matice podle okamžiku rozhodnutí

OKAMŽIK	BARIÉRA	CÍLOVÝ MECHANISMUS	EMPIRICKY ODVOZENÝ PODPŮRNÝ PRVEK	KANÁL	BEHAVIORÁLNÍ INDIKÁTOR
Před nákupem	Nákup bez přehledu; duplicity; hlad	Seberegulace	Kontrola lednice; sdílený seznam; připomenutí rizika nákupu ve stavu hladu	Aplikace obchodu, domácí kontrolní seznam, notifikace	podíl nákupů se seznamem; počet duplicit
Volba balení	XXL jako zdánlivě výhodnější	Realistický odhad a ztrátová averze	Cena skutečně spotřebované porce; kalkulačka porcí; tip na rozdělení	Cenovka, e-shop, obal	volba velikosti; nevyužitý zbytek balení
Ukládání nákupu	Ohrožené potraviny nejsou vidět	Podpora paměti prostřednictvím uspořádání	Police nebo přihrádka „sněž první“; starší dopředu	Lednice, obal, krátké video	používání zón; počet zapomenutých položek
Změna denního rozvrhu	Jídlo doma, participant se stravuje mimo domov	Preference pohodlí před budoucím důsledkem	Krátké upozornění s možnostmi (zmrazení, předání nebo přesun do následujícího jídla)	Kalendář, pracovní aplikace, mobilní upozornění	včasné zmrazení; předání přebytku
Bližící se datum	Nejistota a riziková averze	Kompetence a bezpečnost	Rozhodovací strom podle typu potraviny; datum otevření	QR na obalu, aplikace, regál	znalost typů dat; preventivní vyhození
Vznik zbytku	Nízká chuť jíst totéž	Kreativita a zvládnutelnost	Tři univerzální transformace (zapéct, rozmixovat, zamrazit)	Video, receptová karta, kuchyňské prostředí	podíl zbytků využitých v dalším jídle
Přebytek před odjezdem	Chybí další strážník	Reciprocita	„Nabídní dřív, než vyhodíš“; jednoduchá skupina	Rodinný chat, prostředí koleje, pracoviště	počet předaných položek; nevyužitá zásoba
Restaurace	Nedojedená porce a sociální rozpaky	Normalizace	Automatická nabídka krabičky; volba menší porce	Menu, obsluha, účet	podíl odnesených zbytků; vrácené porce
Domácnost, v níž zástupce generace Z žije s rodiči	Mladý člen bez role	Autonomie a odpovědnost	Jedna mikro-role pro každého; společné plánování jednoho jídla	Rodinná kampaň, škola	zapojení mladých; počet společně spotřebovaných položek
Spolubydlení či domácnost samostatně hospodařícího páru	Nejasné vlastnictví a paralelní nákupy	Koordinace a důvěra	Sdílená police; pravidlo volné položky; společný seznam	Chat domácnosti, nálepky	duplicitní nákupy; zapomenuté sdílené jídlo

Intervenční matice převádí výsledky kapitol 6 a 7 do sekvence konkrétních rozhodovacích kroků. Každý řádek spojuje empiricky doloženou bariéru s mechanismem z tabulky 10, s potenciálně relevantním podpůrným prvkem a s behaviorálním indikátorem, který by bylo možné využít při následném ověřování. Například řádek před nákupem navazuje na zjištění o mentálním inventáři a duplicitách, zatímco změna denního rozvrhu přímo souvisí se výsledky uvedenými v kapitole 6.6.

Tabulku nelze interpretovat jako seznam hotových a kauzálně ověřených intervencí. Podpůrné prvky byly odvozeny z kvalitativních zjištění a odborné literatury a představují pracovní hypotézy pro další ověřování. Vazba na osoby umožňuje určit, pro které typické životní konfigurace je daný rozhodovací krok nejvíce relevantní. Současně je možné každý řádek matice vztáhnout k tematickým výsledkům; v tomto ohledu nákup a ukládání navazují na kapitoly 6.5 a 6.7, změna denního rozvrhu na kapitolu 6.6, datum a bezpečnost na kapitolu 6.8, velikost balení na kapitolu 6.9 a sociální sdílení na kapitolu 6.10. Behaviorální indikátory ve finálním sloupci poskytují možnost oddělit deklarovanou oblibu sdílení od skutečné změny praxe.

O INSTITUTU EVALUACÍ A SOCIÁLNÍCH ANALÝZ

INESAN (Institut evaluací a sociálních analýz) je první soukromý vědeckovýzkumný institut v oboru společenských věd založený v Česku. Jde o nezávislý subjekt založený podle pravidel stanovených Evropskou unií (Rámec Společenství pro státní podporu výzkumu, vývoje a inovací, 2014/C/198/01). Institut je výzkumnou organizací podle zákona č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací, a je zapsán v Seznamu výzkumných organizací vedeném Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). Cílem INESANu je provádět základní a aplikovaný výzkum nebo experimentální vývoj a šířit jejich výsledky prostřednictvím výuky, publikování či převodu technologií; veškerý zisk je přitom zpětně investován do těchto činností.

Hlavními činnostmi, kterými se INESAN zabývá, jsou evaluace a sociální analýzy.

Evaluace jsou v institutu INESAN chápány jako proces systematického sběru, zpracování a uspořádání informací, jehož cílem je racionální stanovení a objektivní měření hodnoty. Evaluace prováděné institutem mají formu kontrolovaného šetření věcného základu (merit) a přínosu (worth) předmětu evaluace. Mohou zlepšit kvalitu a účinnost programů či projektů, optimalizovat proces jejich realizace a poskytnout adekvátní a využitelnou zpětnou vazbu. V oblasti evaluací se INESAN specializuje na:

- metaevaluace (evaluace již provedených evaluací),
- evaluace intervenčních programů (hodnocení souboru opatření, jejichž cílem je změna či formování chování jednotlivců, společenských skupin či organizací).

Sociální analýzy se zaměřují na společenské problémy ve vymezených prioritních tematických oblastech. Analýzy prováděné institutem INESAN obvykle zahrnují soubor vzájemně provázaných výzkumných aktivit; tím se odlišují od běžných výzkumů. Pracovníci institutu při jejich realizaci zkoumají vzájemné působení vybraného problému a jeho společenského kontextu, což umožňuje analyzované problémy podrobně popsat a vyhodnotit. V oblasti sociálních analýz jsou realizovány zejména tyto typy výzkumu a studií:

- primární a sekundární výzkum,
- syntetizující, komparativní a analytické studie,
- případové studie.

Mezi tematické okruhy, jejichž výzkumem se INESAN zabývá, patří eticky odpovědné chování, manažerská studia, ICT, životní prostředí a sociální témata.

Díky odbornému zázemí v metodologii aplikovaného společenskovědního výzkumu INESAN také zajišťuje realizaci výzkumných šetření a zpracování metodologických analýz. Poskytuje odborné služby při tvorbě metodických nástrojů pro evaluaci, realizuje evaluační šetření, podílí se na přípravě zadávací dokumentace a provádí odborné recenzní posouzení dokumentů vztahujících se k evaluaci a metodologii společenskovědního výzkumu.

Publikace, expertizy, odborná stanoviska a posudky vydávané institutem INESAN nejsou ovlivněny postoji poskytovatelů podpory ani zadavatelů, ale vyjadřují nezávislé stanovisko odborníků institutu.

PODPORA ZMĚNY BEHAVIORÁLNÍCH VZORCŮ GENERACE Z A NÁVRH INTERVENČÍ K PREVENCI PLÝTVÁNÍ POTRAVINAMI VČETNĚ HODNOCENÍ JEJICH IMPAKTU

ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA Z KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU

INESAN (Institut evaluací a sociálních analýz)

Sokolovská 351/25, 186 00 Praha 8

+420 220 190 597

info@inesan.eu

www.inesan.eu

www.facebook.com/inesan.eu/

www.researchgate.net

cz.linkedin.com/company/inesan

